

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce
Aktuální otázky střídavé péče

Kateřina Hradilová

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina ŠAFAŘÍKOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0312P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Aktuální otázky střídavé péče**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Definice právních pojmů
3. Historický vývoj právní úpravy
4. Současná právní úprava
5. Komparace s výlučnou péčí a společnou péčí o dítě
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Kristýna Spurná**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 20. července 2020

„Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla jsem všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala v seznamu literatury.“

V Plzni dne 31. 3. 2021

.....
Kateřina Hradilová

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé diplomové práce JUDr. Kristýně Spurné za cenné rady, které mi poskytla při psaní této diplomové práce i v této nelehké době.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	DEFINICE PRÁVNÍCH POJMŮ	10
2.1	RODINA	10
2.2	DÍTĚ	11
2.3	RODINNÉ PRÁVO	11
2.3.1	<i>Rodinně-právní vztahy</i>	11
2.3.2	<i>Rodičovská odpovědnost</i>	12
2.3.3	<i>Vyživovací povinnost</i>	14
2.4	ZÁJEM DÍTĚTE A BLAHO DÍTĚTE	14
2.5	MANŽELSTVÍ	15
2.5.1	<i>Zánik manželství</i>	17
2.6	VÝKON RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI PO ROZVODU	17
2.7	MOŽNOSTI SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE	18
2.7.1	<i>Výlučná péče</i>	20
2.7.2	<i>Společná péče</i>	20
2.7.3	<i>Střídavá péče</i>	21
2.8	PRAVIDELNÁ INFORMACE	21
2.9	SYNDROM ZAVRŽENÉHO RODIČE	23
2.10	ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	24
3	HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY	25
3.1	NEJSTARŠÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA	25
3.2	PRÁVNÍ ÚPRAVA RODINNÉHO PRÁVA V OBDOBÍ STŘEDOVĚKU	25
3.3	SNAHY O CÍRKEVNÍ REFORMY	26
3.4	REFORMY MARIE TEREZIE	26
3.5	REFORMY JOSEFA II.	26
3.6	ABGB	27
3.7	RODINNÉ PRÁVO ZA OBDOBÍ „PRVNÍ REPUBLIKY“	28
3.8	NACISTICKÁ OKUPACE	29
3.9	REFORMACE RODINNÉHO PRÁVA PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	29
3.10	ZÁKON O PRÁVU RODINNÉM	30
3.11	ZÁKON O RODINĚ	31
3.12	VLÁDNÍ NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	33
4	SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	35
4.1	ZÁKONNÁ ÚPRAVA	35
4.1.1	<i>Občanský zákoník</i>	35
4.1.2	<i>Zákon o zvláštních řízeních soudních a občanský soudní řád</i>	41

4.1.3	<i>Zákon o sociálně-právní ochraně dětí</i>	43
4.2	ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY A LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD	44
4.2.1	<i>Ústava České republiky</i>	44
4.2.2	<i>Listina základních práv a svobod</i>	45
4.3	MEZINÁRODNÍ SMLOUVY.....	45
4.4	JUDIKATURA	47
4.5	MEDIACE	51
4.6	COCHEMSKÁ PRAXE	53
4.7	DOPADY PANDEMIE COVID-19 NA STŘÍDAVOU PÉČI	53
5	KOMPARACE S VÝLUČNOU PÉČÍ A SPOLEČNOU PÉČÍ	57
6	ZÁVĚR	60
7	PŘÍLOHY	61
8	RESUMÉ	63
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	64
9.1	LITERATURA	64
9.1.1	<i>Časopisecká díla</i>	64
9.1.2	<i>Odborné publikace</i>	64
9.1.3	<i>Komentáře k právní úpravě</i>	65
9.2	PRÁVNÍ PŘEDPISY	65
9.3	ELEKTRONICKÉ PRAMENY	66
9.4	SOUDNÍ JUDIKATURA	68
9.5	OSTATNÍ	68

1 Úvod

Problematika střídavé péče je neustále ve společnosti probírané téma. Do povědomí širší veřejnosti se bohužel dostávají hlavně názory zastánců a odpůrců střídavé péče, kteří jsou spolu v konfliktu pokaždé, když se objeví mediálně zajímavá kauza. Oba tábory mají na podporu svých tvrzení zpracované psychologické dopady na nezletilé dítě. Vzhledem k tomu, že počet dětí svěřených do střídavé péče byl v minulosti velmi malý, vzniklo mnoho skupin nespokojených otců, jež se se svými dětmi nemohli vídat tak, jak by chtěli a začali na problém poukazovat. Myslím, že jejich snaha upozornila na problém a situace se začala pomalu zlepšovat. Postupem doby se tímto problémem začal zabývat i Ústavní soud, hlavně díky rodičům, kteří se nebáli brát o porušení svých práv na rodinný život a výkon rodičovské odpovědnosti, ale hlavně o porušení práv dětí, které mají na oba rodiče a pravidelný styk s nimi právo. Právo, které jim dává nejedna mezinárodní smlouva.

Pro mě bylo toto téma zajímavé, neboť i mí rodiče se rozvedli a byla jsem asi jako většina dětí v té době svěřena do výlučné péče matky s úpravou styku s otcem na víkend od pátku do neděle jednou za čtrnáct dní a zvláštním úpravou v době Vánoc a hlavních prázdnin. Osobně jsem zastáncem střídavé péče nikdy nebyla, ovšem po tom, co jsem se sama stala rodičem, jsem začala na toto téma nahlížet jinak. Chtěla jsem se jím zabývat více a zpracovat jej v mé diplomové práci.

Diplomovou práci jsem rozdělila na čtyři tematické kapitoly. Mým záměrem bylo zpracovat téma úžeji a zaměřit se samotný institut střídavé péče a s ním související problematiku.

V první kapitole zpracovávám definici právních pojmů, které je třeba v souvislosti s tématem práce vysvětlit. Do druhé kapitoly jsem se rozhodla zařadit historický vývoj právní úpravy, a to krátce od římského práva, neboť ho považuji za důležité východisko pro mnoho právních řádů v Evropě. Snažila jsem se zpracovat každé období, za které bylo rodinné právo na našem území upraveno, poněvadž mě zajímalo „podhoubí“, ze kterého institut střídavé péče vzešel a celkový vývoj a nahlížení na rodinné právo v českých zemích. Další kapitolou jsem se logicky dostala od návrhu „nového“ občanského zákoníku k aktuální právní úpravě. Zaměřila jsem se na úpravu hmotného práva i procesního řízení, ústavně-právních norem a judikatury. Do této kapitoly jsem se rozhodla zařadit i zmínku o

mediaci a Cochemské praxi, právě z důvodu aktuálnosti obou témat v praxi. Vzhledem k současné době nešlo nezmínit pandemii viru Covid-19 a jeho dopady na rodinný život. Vzhledem k tomu, jak dlouho už dopadá na životy téměř všech lidí na světě jej nešlo v práci se slovem aktuální v názvu opomenout. Jako poslední kapitolu jsem se rozhodla všechny úpravy péče ve zkratce porovnat.

V práci nerozebírám situaci, kdy dítě není svěřeno ani jednomu z rodičů, ale je svěřeno do péče jiné osoby, protože to vzhledem k tématu mé práce nepovažuji za stěžejní. V textu práce prakticky nerozlišuji situaci, kdy jsou rodiče dítěte, o němž je v řízení o úpravě poměrů k němu rozhodováno manželé a kdy nikoliv. V dnešní době, kdy většina párů do manželství vůbec nevstupuje, a přesto potřebuje poměry rodiny upravit soudní cestou, není jejich počet vůbec zanedbatelný a neexistují oficiální statistiky, kolik dětí svěřovaných do výlučné péče, nebo střídavé péče vstupuje do řízení o úpravu poměrů k nezletilému dítěti z manželství a kolik pouze z neupraveného vztahu rodičů.

V diplomové práci si kladu za cíl seznámit se podrobněji s problematikou střídavé péče a zjistit, zda se již zvýšila četnost jejího ukládání případně z jakých podkladů soudy rozhodují při jejím ukládání a kdy ji naopak vylučují.

2 Definice právních pojmů

2.1 Rodina

Rodina je primární skupina, se kterou jedinec na světě setkává. Etymologický základ slova pochází z římského výrazu *familia*. V českém jazyce má slovo rodina základ ve slově rod.¹ Pojem rodina je těžké vysvětlit, neboť jej každá vědní disciplína definuje jinak. Sociologie vysvětluje rodinu jako skupinu osob, které jsou vzájemně propojeni pokrevními svazky, případně svazkem manželským a její funkcí je primárně péče a výchova potomků, přičemž základní rodinou jsou muž, žena a děti. Zajímavé zkoumání pojmu rodiny učinil George Peter Murdock, který upozornil na to, že: „*nikde na světě lidé za normálních okolností nežijí v izolovaných r., což potvrdil rozsáhlým výzkumem. V r. 1949 zveřejnil definici r., postavenou na 4 zákl. univerzálních znacích: 1. sexuálním soužití rodičů; 2. legitimní reprodukci potomstva; 3. péči o děti a zodpovědnosti za jejich výchovu; 4. ekon. spolupráci (alespoň v oblasti spotřební). Žádná z těchto 4 vyjmenovaných činností, resp. funkcí, sama o sobě není přítom dostatečující pro definování r., která je vymezena tím, že vše působí současně a ve vzájemném propojení. Murdock jmenované znaky shledal ve všech zkoumaných společnostech.*“²

Dnešní právní úprava pojem rodina nevysvětluje. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k tomu uvádí: „*Rodina ani domácnost nejsou subjekty práva, jsou to však výrazy v právním řádu užívané, zdomácnělé, a v celku jednoznačně definovatelné. Pokud s těmito výrazy pracují ustanovení návrhu občanského zákoníku v jiných částech, mohou mít význam podle souvislosti více či méně posunutý.*“³ Naposledy definoval rodinu Obecný zákoník občanský z roku 1811: „*Rodinou se rozumějí rodičové se všemi svými potomky. Poměr mezi těmito osobami se nazývá příbuzenstvím, poměr však, který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela švakrovstvím.*“⁴

Vzhledem k tomu, že poměry ve společnosti se mění, proměňuje se i význam pojmu rodina v závislosti na společnosti a světě. Někdy se tedy pojmem rodina označuje soužití sezdaných manželů, jindy nesezdaného páru, který spolu trvale žije i soužití svobodné nebo rozvedené matky, případně otce s dětmi.

¹Sociologická encyklopédia – Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., hlavní editor Zdeněk Nešpor, dostupné na <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>.

²Tamtéž.

³Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁴Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, §40.

2.2 Dítě

Pojem dítě je možno chápat v několika kontextech. V první řadě jako potomka, který má trvalý příbuzenský poměr k vlastním rodičům. Právní řád pak na pojem dítě nahlíží z roviny věku podle toho, zda se jedná o nezletilce, mladistvého, osobu mladší osmnácti let, případně svéprávného nezletilce. S každým postavením dítěte v těchto rovinách právní řád spojuje jiná práva a povinnosti. Například pojem dítě jako osoby mladší osmnácti let podle trestního zákoníku,⁵ pojem dítě jako nezletilé osoby podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí,⁶ nebo pojem dítě jako lidská bytost mladší osmnácti let podle Úmluvy o právech dítěte.⁷ V této práci má pojem dítě význam nezletilého dítěte.

Zdeňka Králíčková pak ve svém článku Ochrana slabší strany v rodinném právu uvádí, že nezletilé a zletilé dítě bude z pohledu zásady ochrany slabší strany zcela jistě slabší stranou, a to pro svůj věk a sociální nezralost a jako první subjekt, který přichází v úvahu.⁸

2.3 Rodinné právo

Rodinné právo je v objektivním smyslu nejobecněji soubor právních norem upravujících práva a povinnosti osob vystupujících v různých osobních statusech v rodině. Dnes je upraveno druhou částí občanského zákoníku. Ten ve svých úvodních ustanoveních výslovně stanovuje zásady soukromého práva, přičemž rodině, rodičovství a manželství přisuzuje zvláštní ochranu.⁹ Vzhledem k tomu, že do vztahů těchto osob vstupuje stát jako veřejná moc (hlavně v oblasti ochrany dítěte), má v oblasti soukromého práva specifické postavení.

2.3.1 Rodinně-právní vztahy

Vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí tvoří obsah rodinně-právních vztahů a vznikají na základě jejich statusů rodiče a dítěte. Těchto práv se rodiče ani děti nemohou vzdát a učiní-li tak, jedná se o zdánlivé právní jednání a nepřihlíží se k němu.¹⁰ Vzájemnost práv znamená právo dítěte, kterému odpovídá povinnost rodiče a naopak. Často to, co je právem rodiče je i jeho povinností.

⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 126.

⁶ Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 2.

⁷ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 1.

⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Ochrana slabší strany v rodinném právu. Právník. 2011, č. 4, s. 362-377.

⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 3 odst. 2 písm. b).

¹⁰ ŠMÍD, Ondřej. § 855 [Vzájemné povinnosti a práva rodičů a dětí]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA, Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK,

Tato práva můžeme rozdělit podle toho, kdo je komu poskytuje. Tedy na povinnosti a práva rodičů vůči dítěti a na povinnosti a práva dětí vůči rodičům. Mezi základní práva a povinnosti rodičů vůči dítěti patří práva spojená s osobností dítěte, a to zejména právo na jméno a příjmení, dání souhlasu k osvojení dítěte, prohlášení rodičovství a popření otcovství. Dalšími právy jsou práva spojená s rodičovskou odpovědností a vyživovací povinností.¹¹

Pod práva a povinnosti dětí vůči rodičům spadá například povinnost dbát svých rodičů, podřídit se výchovným opatřením, vypomáhat rodičům s péčí a práv na výživu a péči, ochranu, udržování osobního styku, výchovu, vzdělání, určení místa bydliště, zastupování a řádného spravování majetku.

2.3.2 Rodičovská odpovědnost

Institut rodičovské odpovědnosti, dříve zodpovědnosti,¹² upravuje občanský zákoník v ustanovení § 858 v němž uvádí povinnosti a práva rodičů spočívající v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.¹³ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k pořadí slov povinnost a práva uvádí: „*Že jsou při vymezení rodičovské odpovědnosti povinnosti kladeny před práva, je dáno jejich významem, a to zejména právě v poměru k dítěti, které přestalo být považováno za pouhý předmět snažení (zájmu) svého okolí, v lepším případě za předmět ochrany.*“¹⁴

Tato povinnosti a práva vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím plné svéprávnosti dítěte. Konkrétně vznikají narozením dítěte matce, otci v souvislosti s uplatněním domněnky otcovství podle zákona. Rodič se jich nemůže vzdát, nicméně může někoho pověřit jejich výkonem, odpovědnost za ně však zůstává rodiči. Typicky jde o případ trávení prázdnin u prarodičů.

Dále rodičovskou odpovědnost zákon upravuje v ustanoveních § 865 až § 879. Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně, přičemž historicky tomu tak nebylo vždy. Nositeli rodičovské odpovědnosti jsou, jak říká Zdeňka

Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 801.

¹¹ Tamtéž.

¹² Srov. zákon o rodině.

¹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

Králíčková, tradičně jen právní rodiče dítěte, bez ohledu na případné manželství, svéprávnost, duševní poruchu apod.¹⁵ K omezení ve svéprávnosti rodiče: „*ex lege jsou nositeli rodičovské odpovědnosti, ale výkon práva povinností z ní plynoucích je ze zákona pozastaven, s výjimkou povinnosti a práv a péče o dítě (§ 868odst. 1 NObčZ). Jejich situace je tak obdobná postavení rodičů, jejichž svéprávnost byla ve věci výkonu rodičovské odpovědnosti omezena (viz § 868odst. 2 NObčZ).*“¹⁶

Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti závisí v případě sporu na posouzení soudu. K tomu uvádí důvodová zpráva: „*Rodičovskou odpovědnost (její existence, nikoli výkon), pokud jde o její trvání a rozsah, nemůže změnit nikdo jiný než soud. Nepřichází tedy v úvahu, aby jiný orgán veřejné moci (popřípadě i jiný subjekt, který na sebe vzal část pravomoci orgánu veřejné moci, popřípadě, který byl částí pravomoci orgánu veřejné moci nadán - pověřen), který tak či onak jedná a rozhoduje v záležitosti týkající se dítěte, zasáhl svým jednáním, popřípadě rozhodnutím, do stávající podoby povinností a práv rodiče dítěte. Možnost takového zásahu není vždy na první pohled patrná. Tím spíš se budou muset ne-soudní orgány veřejné moci snažit vedle prvořadého zájmu dítěte zjistit, zda případné správní opatření by nezasáhlo nepřipustným způsobem do chráněné sféry rodiče. (Ostatně tyto orgány mají zákonem výslovně stanoven okruh svých pravomocí. To se týká i osob, na které může takový orgán část své konkrétně zákonem stanovené pravomoci přenést.)*“¹⁷

Pokud rodič své povinnosti zanedbává a řádně nevykonává rodičovskou odpovědnost, soud může jeho odpovědnost pozastavit, nebo omezit a stanovit rozsah, nebo dobu omezení. Pakliže rodič svoji rodičovskou odpovědnost dokonce zneužívá, anebo zásadně opomíjí, soud jej může rodičovské odpovědnosti úplně zbavit. Vyživovací povinnost tím však nezaniká. Jedná se o nejzávažnější případy, přičemž zbavení či omezení rodičovské odpovědnosti je závažnější nežli omezení nebo pozastavení jejího výkonu. V případě omezení, pozastavení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti jednoho rodiče vykonává rodičovskou odpovědnost druhý rodič. Pokud je dotčena rodičovská odpovědnost obou rodičů, musí soud ustanovit dítěti poručníka. V případě omezení rodičovské odpovědnosti obou rodičů, nebo pozastavení případně zbavení rodičovské odpovědnosti jednoho

¹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2013, č. 23-24, s. 801-813.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

z rodičů a omezení rodičovské odpovědnosti druhého z rodičů, soud ustanoví opatrovníka.

2.3.3 Vyživovací povinnost

Je třetí skupinou povinností a práv mezi rodiči a dětmi. Zákon uvádí: „Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti.“¹⁸ Vyživovací povinnost k dítěti je odlišná od rodičovské odpovědnosti a její ukončení není závislé na dosažení zletilosti ani svéprávnosti dítěte. Jedná se, podle mého názoru o elementární, zákonem zakotvenou povinnost rodiče k dítěti. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k vyživovací povinnosti uvádí: „*Tyto povinnosti a práva ryze majetkové povahy, i když vycházející vždy z určitého osobního poměru, a především poměru rodičů vůči dítěti, nejsou součástí rodičovských povinností a práv. Dost dobře ani jejich součástí být nemohou: jejich trvání je odvislé jen od trvání onoho (jednotlivého - zákonem stanoveného) osobního vztahu, a jejich stanovení, resp. přiznání, vždy záleží na soudním rozhodnutí, které je podmíněno naplněním zákonných předpokladů. Proto také nikdy nemohou ve svém trvání záviset na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.*“¹⁹

2.4 Zájem dítěte a blaho dítěte

Právní normy upravují práva a povinnosti ve vztahu k dítěti v jeho nejlepším zájmu, nebo pro jeho blaho, nikde však nenajdeme, co si pod pojmem nejlepší zájem dítěte, nebo blaho dítěte zákon představuje. Oba pojmy vykládá judikatura ve vztahu ke konkrétnímu případu, což je dle mého názoru ten nejlepší přístup, protože tak nedochází k situaci, že některý případ pod zákonnou definici nespadá. K tomu rozhodnutí Nejvyššího soudu: „*Nejlepší zájem dítěte v procesním významu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení.*“²⁰

Nejlepší zájem dítěte se objevuje v mezinárodních smlouvách, konkrétně v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a jejím komentáři vydaným Výborem OSN pro

¹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 910.

¹⁹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

práva dítěte. Úmluva zavazuje přistoupivší státy k vytváření norem, které mají zamezit svévolným zásahům do práv a zájmů dítěte.

Ministerstvo školství ve výkladu pojmu uvádí, že ve světle mezinárodních smluv je „*takovým zájmem je především možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny.*“²¹ Dále Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011: „*životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře.*“²²

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku vysvětluje, že „*dítě není pouhým objektem, ale vlastním subjektem vztahu rodič - dítě. Z tohoto faktu se odvíjí celá úprava poměru rodiče a dítěte. I pro rodiče, stejně jako pro všechny jiné popřípadě zúčastněné subjekty, je rozhodným hlediskem, rozhodným momentem, kterým se řídí vše ve vztahu k dítěti, zájem dítěte.*“²³

Pojem blaho dítěte chápe Úmluva obecněji, dalo by se říct, ve smyslu jakéhosi prostředí přátelského, vhodného dětem, které má zákonodárce zajistit přijetím právních předpisů. Oproti tomu zájem dítěte se vymezuje v aplikaci těchto právních předpisů v konkrétním případě. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zájem a blaho dítěte chrání jako přední hledisko své působnosti.²⁴

2.5 Manželství

Zákon vymezuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním smyslem a účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.²⁵ K uzavření manželství mohou mít lidé různé důvody, například zdravotní, ekonomické, nebo psychologické. Právní úprava v České republice nerozlišuje mezi dětmi narozenými do manželství, nebo mimo něj a upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi navzájem bez ohledu na to, zda jsou rodiče manželi, rozvedení, nebo v manželství

²¹ Nejlepší_zajem_ditete_vyklad.doc, z 26. 5. 2010, dostupné na msmt.cz.

²² Nejlepší_zajem_ditete_vyklad.doc, z 26. 5. 2010, dostupné na msmt.cz.

²³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

²⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 5.

²⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 655.

nikdy nebyli.²⁶ Mimo jiné, stejná práva dětí narozených v manželství a dětí narozených mimo manželství jsou zaručena Listinou základních práv a svobod.²⁷ Romana Rogalewiczová ve svém článku uvádí, že jinakost, s jakou zákon nahlíží na děti narozených v manželství a mimo něj, je v tom, že rozvádějící se rodiče potřebují k rozvodu nejprve soudem upravit poměry k nezletilým dětem a nad touto úpravou je tak soudní dohled. Kdežto rodiče, kteří manželství neuzavřeli a rozcházejí se, ke svému rozchodu úpravu péče o děti soudně řešit nemusí, pokud jsou schopni se dohodnout. V takovém případě pak nad jejich dohodnutou úpravou poměrů soudní kontrola není a nemusí být vždy jisté, že je v nejlepším zájmu dítěte.²⁸ Dalo by se tak na tomto místě použít pořekadlo, není-li žalobce, není soudce.

Jak jsem již zmiňovala k pojmu rodiny, rodina i manželství podléhají trendům ve společnosti a v čase se jejich význam proměňuje. Dle demografické ročenky České republiky se téměř polovina dětí narozených v České republice za rok 2019 narodila v manželství, a to celkem 58 138 dětí z celkových 112 633 narozených dětí v tomto roce (viz Příloha č. 1). A počet uzavřených sňatků v tomto roce byl 54 870.²⁹ I když dle statistik Českého statistického ústavu počet nově uzavřených sňatků za poslední roky opět velmi pozvolna přibývá, stále můžeme říct, že zhruba polovina rodin nežije v manželství (viz Příloha č. 2).³⁰ K rodičovské odpovědnosti nesezdaných párů Zdeňka Králíčková uvádí: „*Jakkoli nový občanský zákoník poskytuje výslovnou ochranu rodině založené manželstvím [srov. § 3 odst. 2 písm. b) NObčZ], výše bylo předznamenáno, že i neformální svazky muže a ženy, resp. jakýchkoli osob, požívají ochrany, a to ve vazbě na Úmluvou garantované právo na respekt k soukromí a rodinnému životu (čl. 8 Úmluvy ve spojení s § 2 odst. 2 NObčZ odkazujícím na ústavní pořádek vůbec). Je také nutné konstatovat, že mají-li muž a žena dítě, jsou ex lege nositeli rodičovské odpovědnosti (viz § 865 NObčZ, a to bez*

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. § 865 [Nositelé rodičovské odpovědnosti, rodič omezený]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA, Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK, Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 838.

²⁷ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, čl. 3.

²⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. Právní rozhledy. 2016, č. 1, s. 12-16.

²⁹ Demografická ročenka České republiky, Počet a pohyb obyvatel, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2019>. Citováno dne 10. 10. 2020.

³⁰ Sňatky a rozvody v letech 1950 – 2019, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-v-letech-1950-2019>. Citováno dne 10. 10. 2020.

ohledu na svéprávnost, k tomu § 868 NObčZ) a zákon je nikterak nediskriminuje proti rodičům dítěte, kteří uzavřeli manželství.“³¹

I judikatura Evropského soudu pro lidská práva dovodila, že právo na rodinný život náleží i osobám, které spolu žijí bez uzavření manželství.³² Do vztahu rodičů a dětí se právní existence manželství promítá jen v omezené míře, v podstatě jen v souvislosti se vznikem manželství, a ještě více s jeho zánikem.³³

2.5.1 Zánik manželství

Manželství může zaniknout jen z důvodů, které stanoví zákon. Těmito důvody jsou smrt jednoho z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, prohlášením manželství za neplatné změnou pohlaví a rozvodem manželství. I když je jedním ze znaků vymezujících manželství trvalost tohoto svazku, nelze po nikom požadovat setrvání v nefunkčním vztahu, trvalost je v této souvislosti nutné chápat jako nikoli „na zkoušku“, tedy že manželství neskončí uplynutím času.

Manželství rozvádí soud, který ale manželství nerozvede, pokud by rozvod byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, nebo zájmem manžela, který se na rozvratu manželství nepodílel. Bez toho, aby soud manželství zakázal, může děti ochránit v souvislosti s rozvodem, a to například majetkovým zajištěním. Obecně lze konstatovat, že rozvod rodičů není v zájmu dítěte nikdy. Ovšem pokud nejsou ve svazku šťastní rodiče, nemůže být šťastné ani dítě. Nejlepší zájem a blaho dítěte zcela jistě nebude naplněn sice v úplné rodině, ve které však alespoň jeden rodič nechce žít, v napjaté atmosféře a v konfliktech mezi rodiči.

2.6 Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu

Soud manželství rodičů nerozvede dříve, než rozhodne o poměrech nezletilého dítěte po rozvodu rodičů. Ústavní soud již dříve rozhodl, že názor, kdy „o úpravě práv a povinností rodičů k nezletilým dětem na dobu do rozvodu manželství lze vykonat i po tomto rozvodu, Ústavní soud nesdílí a považuje jej za rozporný s čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“³⁴ Řízení o rozvodu

³¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2013, č. 23-24, s. 801-813.

³² Keegan v. Irsko, č. 16969/90.

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. § 655 [Pojem, podstata a účel manželství]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA, Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK, Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 2002, sp. zn. IV ÚS 455/01.

manželství a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem jsou dvě různá na sobě nezávislá řízení.

Soud o úpravě poměrů k nezletilým dětem rozhoduje v řízení podle § 466 a násl. ZŘS. Příslušným opatrovnickým soudem je obecný soud nezletilého dítěte a v tomto řízení soud ustanoví nezletilému dítěti kolizního opatrovníka, jímž zpravidla bývá orgán sociálně-právní ochrany dětí, zkráceně OSPOD. Obdobně soud rozhoduje o poměrech nezletilého dítěte rodičů, kteří žijí odděleně a na péči o dítě se nedohodli, na návrh jednoho z nich. Soud může namísto rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem schválit dohodu rodičů o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Tato dohoda musí reflektovat zájem dítěte a rodiče s ní musí dítě alespoň seznámit. Výhodou dohodového uspořádání je především to, že se na něm oba rodiče podílejí a nejedná se o autoritativní zásah do jejich života.

Při úpravě rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství jsou „*klíčovými slovy zájem a blaho dítěte, dohoda, spolupráce. Zákon dále obsahuje ustanovení, která upravují výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství (§ 906a násl. NObčZ) a pro případ faktické odluky rodičů (§ 908 NObčZ). V této věci nedochází k podstatným změnám; soud tedy může schválit dohodu rodičů či autoritativně rozhodnout jak o individuální péči, tak péči střídavé či společné (§ 907 NObčZ; v případě společné péče jen tehdy, jsou-li rodiče ve shodě).*“³⁵

V rozhodnutí o úpravě rodičovské odpovědnosti soud určuje a stanovuje výši vyživovací povinnosti k dítěti.

2.7 Možnosti svěřeni dítěte do péče

V České republice existuje několik možností porozvodového uspořádání, nebo uspořádání při odluce rodičů. Soud může svěřit dítě do péče pouze jednoho z rodičů, přičemž by měla být zachována možnost co nejčastějšího styku s druhým rodičem, do společné péče obou rodičů, nebo do střídavé péče. Vždy tak soud musí rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte. Zákon umožňuje soudu svěřit dítě do péče jiné osoby, pokud je to potřebné v zájmu dítěte.

Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče „*bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohly a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného*

³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2013, č. 23-24, s. 801-813.

prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.“³⁶ Odlišné potřeby má dítě jako kojeneček, odlišné dítě předškolního věku, dítě navštěvující vzdělávací instituci a dítě těsně před nabytím zletilosti. Soud vždy musí zkoumat všechny potřeby a zájem dítěte. K tomu judikatura Ústavního soudu: „Z ústavněprávního pohledu není možné nadřazovat modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájem dítěte, který je definován v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Tyto modely, jakkoli jsou v mnoha případech přínosné a použitelné, nemohou postihnout situaci každého jednotlivého nezletilého dítěte. Je proto věcí obecných soudů, aby při zohledňování všech konkrétních okolností daného případu a z nich vyplývajících zájmu dítěte, který musí být vždy předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy nebo správními orgány, rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi. Na tom nemůže nic měnit ani to, že se rodiče nejsou schopni se na takovém uspořádání sami dohodnout.“³⁷

Právo na styk dítěte s rodičem je jedním ze základních práv dítěte zakotvené v Úmluvě o právech dítěte. Spory o svěření dítěte do péče jsou dle mého názoru jedny z nejhorších, neboť mají dopad především na nezletilé dítě, které situaci většinou nechápe, může se z ní obviňovat a přichází o rodinné zázemí společné domácnosti s matkou a otcem. Zcela jistě má dopad na psychiku dítěte. Jedná se samozřejmě o situaci, kdy v rodině není přítomno násilí a jiné patologické jevy, kdy bezprostřední dopad na dítě je v úplně jiném měřítku. V těch „ideálních“ sporech pouhého rozchodu rodičů je především „nutné rozlišovat situace, kdy rodiče prostřednictvím soudního řízení řeší svůj osobní spor a dítě v něm používají jako nástroj, a situace, kdy oba rodiče mají zájem o dítě a žádný z nich je nechce ztratit, tedy dítě se stává předmětem jejich sporu. Rodiče ovšem jsou dva dospělí lidé, kteří mají za dítě společnou odpovědnost, společně o ně mají pečovat a společně rozhodovat o jeho životě až do jeho zletilosti.“³⁸

³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 907.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03.

³⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. Právní rozhledy. 2016, č. 19, s. 660-666.

Mezi nežádoucí chování rodičů během stanovování péče o dítě řadím ještě ovlivňování dítěte v neprospěch druhého rodiče, cílené rozmazlování případně výchovné ústupky s vidinou zajištění oblíbenost u dítěte a následné svěření do výlučné péče, omezování styku s druhým rodičem a vytěsňování druhého rodiče z života dítěte. Soud ve většině případů v době, kdy rozhoduje o svěření dítěte do péče, případně pak o rozvodu manželství, rozhoduje ve stavu, kdy je vztah rodičů narušen a konfliktní. Pokud jsou rodiče schopni se domluvit, zpravidla nepotřebují, aby vztahy mezi nimi a dětmi autoritativně upravoval soud. V případě nuceného styku dítěte s rodičem je pak zasahováno do jiných základních práv, například: *„Právo na ochranu soukromí je porušováno nejen na straně rodiče, jemuž je bráněno ve styku s dítětem či péči o něj, ale zároveň je porušováno na straně dítěte, neboť též dítě má právo na ochranu soukromého (a rodinného) života, zde konkrétně na péči obou rodičů a styk s oběma rodiči.“*³⁹

Pokud se poměry podstatně změní, soud rozhodnutí o péči o nezletilé dítě změní.

2.7.1 Výlučná péče

V případě výlučné péče je dítě svěřeno jednomu rodiči, který o dítě převážnou většinu času pečuje a druhému rodiči je vymezeno menší časové rozmezí, v němž má dítě na starost a je stanoveno výživné, pokud soud nestanoví jinak. K rodičovské odpovědnosti při výlučné péči: *„Je-li však dítě svěřeno do péče jen jednoho z rodičů, druhý rodič zůstává nositelem rodičovské odpovědnosti, což má význam pro výkon jednotlivých práva povinností rodičů.“*⁴⁰ V minulosti bylo dítě zpravidla svěřováno do výlučné péče matky. Nejčastějším modelem, se kterým jsem se jako dítě u sebe i svých tehdejších vrstevníků setkala, byla výlučná péče matky se stykem otce během celého víkendu jednou za dva týdny.

2.7.2 Společná péče

Jedná se o formu péče, při které soud konkrétně nerozhoduje o svěření dítěte do péče jednomu z rodičů a porozvodové poměry a zpravidla ani výživné není upraveno.⁴¹ Zákon stanoví, že je třeba souhlasu rodičů při svěření dítěte do společné

³⁹ SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. Právní rozhledy. 2015, č. 1, s. 5-9.

⁴⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2013, č. 23-24, s. 801-813.

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. § 907 [Formy péče, kritéria pro svěření do péče]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA,

pěče a děje se tak formou schválení jejich dohody, nikoli autoritativním rozhodnutím soudu. Musí samozřejmě posuzovat, zda je to v nejlepším zájmu dítěte. Prakticky je nejčastěji ukládána v situacích, kdy rodiče zůstávají bydlet ve stejném obydlí, nebo s nimi již trvale nežije starší dítě, typicky pobývá na internátě, nebo u prarodičů. Zákon ke společné péči uvádí: „*Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.*“⁴²

2.7.3 Střídavá péče

Při střídavé péči dítě žije určité časové rozmezí u jednoho rodiče a určité časové rozmezí u druhého rodiče, přičemž tyto časové úseky nemusejí být stejné. Při této formě péče je potřeba zvýšené komunikace a schopnosti dohody mezi rodiči. Podle psychologických poznatků není vhodná pro všechny děti a soud ji ukládá, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte. Ideálním stavem střídavé péče je střídání rodičů u dítěte. Dítě tak nemusí střídat domov, vzdělávací zařízení, kamarády a má víceméně vše, jak bylo doposud zvyklé. Bohužel je takovéto uspořádání dle mého názoru finančně náročné a lze je tak ukládat velmi výjimečně. Přes to jsem se jedenkrát při své studentské praxi s tímto uspořádáním setkala.

Výživné může i nemusí být stanoveno. Soud by měl při jeho vyměřování zohledňovat majetkové postavení rodičů a časový poměr, který dítě tráví u toho, kterého rodiče. Dle mého názoru, pokud jeden z rodičů s uložením střídavé péče nesouhlasí, neměl by soud autoritativně rozhodovat o jejím uložení, jako tím nejlepším pro dítě, ale měl by zkoumat konkrétní důvody a posoudit v konkrétní věci, zda se jedná jen o obstrukci ze strany rodiče, nebo má pro své námitky relevantní důvody. Takto také rozhodl Ústavní soud ve svém nálezu.⁴³

2.8 Pravidelná informace

Tento pojem jsem se rozhodla vymezit z důvodu, že se dle mého názoru jedná o významné právo rodiče, který není se svým dítětem aktuálně ve styku. V případě, kdy nežije s dítětem ve stálé společné domácnosti a je stanovena výlučná péče druhého rodiče, nebo střídavá péče, je potřeba pravidelných informací o dítěti ještě zesílená. Pojem pravidelné informace komentář k občanskému zákoníku

Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK, Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1017.

⁴² Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 907.

⁴³ Nález ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09.

vysvětluje tak, že jde o informace nejenom o zdravotním stavu, ale také o studijních výsledcích, mimoškolních a dalších aktivitách apod.⁴⁴ Někde i jako nejužší formu nepřímého styku.⁴⁵ Je zakotvena v § 890 občanského zákoníku: „*Rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů.*“⁴⁶ Dále ji zdůrazňuje v ustanovení § 907: „*Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.*“⁴⁷

Jde vlastně o vzájemné právo a současně povinnost rodičů na informace o dítěti. Komentář dodává, že „*tuto povinnost však rodiče mají obecně, bez ohledu na skutečnost, zda spolu žijí či zda je jednomu z nich dítě svěřeno do osobní péče.*“⁴⁸

V dnešní době, kdy technologie umožňují informovat druhého rodiče prakticky ihned jakmile událost nastane, by se mohlo zdát, že by poskytování informací o dítěti neměl být problém. Rozhodné však je, jak jsou spolu rodiče schopni komunikovat. Informovat rodiče může i samotné dítě, v závislosti na věku a jeho rozumových schopnostech. V potaz je samozřejmě nutné brát objektivnost poskytovaných informací, a to jak poskytovaných dítětem, tak i rodičem.

Otázkou zůstává, jak lze toto právo vynutit v případě neplnění. Judikatura je v této otázce nejednotná. Soud by mohl povinnost podávat informace v určitém intervalu uložit přímo v rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, pokud by bylo zřejmé, že rodiče nejsou schopni se domluvit a hrozí, že tuto povinnost nebudou vykonávat. V případě neplnění se soud přiklání k ukládání pokut nerespektujícímu rodiči.⁴⁹

⁴⁴ ŠMÍD, Ondřej. § 858 [Rodičovská odpovědnost]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA, Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK, Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 812.

⁴⁵ Králíčková, Z. In: Drápal, L., Bureš, J. a kol. [Občanský soudní řád](#). Komentář. 1. díl. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1312.

⁴⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 890.

⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 907.

⁴⁸ ŠMÍD, Ondřej. § 858 [Rodičovská odpovědnost]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA, Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK, Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 812.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2010, sp. zn. 20 Cdo 1064/2008.

2.9 Syndrom zavrženého rodiče

Jde o poruchu, která se objevuje zpravidla u dětí po rozchodu nebo rozvodu rodičů a projevuje se tak, že dítě jednoho z rodičů odmítá, nerespektuje, postupně jej může až verbálně urážet, případně nenávidět. Pojem vznikl počátkem 80. let minulého století a definoval jej Richard. A. Gardner. Jeho příčinou může být manipulace jedním z rodičů, bránění styku s druhým rodičem, pomlouvání rodiče a budování nenávisti vůči druhému rodiči. Zpravidla tak činí rodič, který má dítě v péči. Gardner uvádí, že existuje 7 projevů syndromu. Patří mezi ně, bezdůvodné shazování rodiče, chybějící odůvodnění nenávisti, černobílé vnímání rodičů, podpora a obhajoba „hodného“ rodiče, chybějící výčitky, scénáře, jimiž ve svém věku nemůže rozumět, rozšíření nenávisti na rodinu zavrženého rodiče. Syndrom lze rozlišovat ve formě mírné, střední a těžké.⁵⁰

Takové jednání je důsledkem rozporů a nenávisti mezi rodiči. Může vzniknout v době před rozchodem, během soudního řízení, nebo až následkem na porozvodovou situaci. Dítěti takové jednání způsobuje nesmírný stres, psychické problémy a psychosomatické potíže. Dochází k izolaci od odvrženého rodiče, narušení širších rodinných vztahů či poškození emocionálního vývoje.

Jednání manipulujícího rodiče je v rozporu jak s obecnými zásadami, na nichž stojí občanské právo, tak porušuje rodičovskou odpovědnost i nerespektuje základní práva odvrženého rodiče i dítěte.

Obrana proti tomuto jednání je právně možná. Soud může poměry mezi rodiči a dětmi následně upravit, pokud se podstatně změní okolnosti, na základě kterých, bylo o určení péče o dítě rozhodnuto. V tomto případě se přímo nabízí využití mediace, případně rodinné terapie. Vhodné je do problému zapojit OSPOD. Soud k prokázání manipulace pravděpodobně nařídí vypracování znaleckého posudku. Prostředky nápravy pak záleží na stadiu syndromu. Od psychologické terapie, navykacího režimu, realizace styku s asistencí OSPODU, až odnětí pečujícímu rodiči.

Ač se odvrženému rodiči podaří právně situaci napravit, není jisté, zda se mu podaří napravit narušené, možná i zničené vztahy s dítětem.

⁵⁰ Tomešová, J., Syndrom zavrženého rodiče, Právní prostor, 2019. dostupné na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/syndrom-zavrzeneho-rodice>.

2.10 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Jde o instituci, která zajišťuje sociálně-právní ochranu dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dále zkráceně OSPOD. Sociálně-právní ochrana dětí znamená podle toho, jak ji OSPOD sám definuje, zajištění práva dítěte na život, příznivý vývoj, rodičovskou péči, život v rodině, identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí, náboženství, na vzdělání, zaměstnání, ochranu před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.⁵¹

Ochranu dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí poskytují instituce taxativně vymezené v § 4. Zákonem je sociálně-právní ochrana dětí vymezena jako ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.⁵²

Právní úprava sociálně-právní ochrany dětí je dotčena množstvím mezinárodních smluv, z nichž nejvýznamnější je Úmluva o právech dítěte a Deklarace práv dítěte, dále Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti.

Jak jsem uváděla výše, OSPOD vykonává mimo jiné funkci kolizního opatrovníka při soudním řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Jde tak o významnou instituci zasahující do práv rodičů a dětí.

⁵¹ Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod, dostupné na: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>.

⁵² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 1.

3 Historický vývoj právní úpravy

3.1 Nejstarší právní úprava

Počátky právní úpravy rodinného práva najdeme, stejně jako mnohých jiných, v římském právu. Římské rodinné právo bylo charakteristické „mocí otcovskou“. Tento institut „*koncentroval svrchovanost římské rodiny, dávající hlavě rodiny (spolu s širokou testovací volností) rozsáhlou možnost realizovat své mocenské a majetkové zájmy.*“⁵³ Vztahy v rodině nebyly rovné, hlavní postavení měl muž – otec, který měl nad svou manželkou a dětmi takřka neomezenou moc. Při případném rozvodu neměly matky v podstatě žádná práva a péče o děti připadla otci. Rozvod sice Římané znali, ne však ve stejné formě, jak jej známe dnes.

Oproti tomu germánské právo chápalo otcovskou moc jako ochranu dětí jejich otcem trvající v jejich prospěch až do jejich samostatnosti. Povaha tohoto institutu byla tedy spíše ochranná a „*z panství nad dítětem se stává postupně spíše právo ochraňovat dítě, které je rodič povinen řádně realizovat.*“⁵⁴

3.2 Právní úprava rodinného práva v období středověku

Rodinné právo na našem území bylo ovlivněno křesťanstvím a římskokatolickou církví. Právně jej tak zakotvila i Dekreta Břetislavova z roku 1039. Dekreta byla souborem příkazů a zákazů podporující křesťanské zásady a upravovala i manželské a rodinné vztahy. Zavedla monogamii, církevní sňatek, nerozlučitelnost manželství, zakázala rozvody a cizoložství a upevnila patriarchální rodinu. V případě roztržky mezi manžely, měl být ten manžel, který se již nechtěl vrátit do manželského svazku vyhnán do Uher, stejně jako ženy, jež porodily nemanželské dítě. Pokud žena nebyla v manželství spokojená, například z hlediska zacházení, měl být mezi manžely uspořádán boží soud před církví a viník byl povinen zaplatit knížeti pokutu.⁵⁵

Mezi manžely nebyla rovnost, manželka byla podřízena manželovi, který nad ní mohl uplatňovat svémoc a v případě nevěry ji třeba i zabít. Děti narozené v manželství byly podřízeny moci otcovské a měly rozdílné postavení než děti narozené mimo manželství, které oproti nim neměly např. dědická práva.

⁵³ Hrušáková, M. Dítě, rodina, stát. Úvahy nad právním postavením dítěte. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. str. 61–62.

⁵⁴ Hrušáková, M. Dítě, rodina, stát. Úvahy nad právním postavením dítěte. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. str. 62.

⁵⁵ Kosmova kronika česká (vyd. Z. Fiala, M. Bláhová, přel. K. Hrdina, M. Bláhová), Praha 1975, 2. vyd., s. 80–82. Dostupné online https://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm.

3.3 Snahy o církevní reformy

Snahy o reformy v oblasti rodinného práva za období husitských válek a církevních reforem skončily nezdarem a následně byl stav navrácen k tradičnímu křesťanskému charakteru rodinných vztahů. Po Tridentském koncilu v letech 1545-1563 bylo na problematiku rodinného práva nahlíženo ještě přísněji.

3.4 Reformy Marie Terezie

Výraznější změny nastaly až s příchodem habsburské monarchie a reforem Marie Terezie a Josefa II. v období osvícenského absolutismu. Za vlády Marie Terezie zasáhlo do rodinného práva nařízení o zasnoubení a manželství osob nezletilých ze dne 12. 4. 1753, které zakazovalo manželství nezletilých bez souhlasu zákonného zástupce a nařízení o zasnoubení a manželství vojenských důstojníků z dne 8. 5. 1756. Dále dekret o zákazu provádění rozsudků církevních soudů o věnu nebo hmotné podpoře manželů státními úřady ze dne 20. 10. 1753. Kodex Theresianus z roku 1766 nebyl příliš úspěšně přijat.

3.5 Reformy Josefa II.

Josef II. v reformaci pokračoval. Jeho nevýznamnějším výstupem v oblasti rodinného práva byl „Manželský patent“ vyhlášen pod č. 117/1783 Sbírkou zákonů soudních. Manželský patent odnímal manželské věci církevním soudům a přikazoval je do rozhodování státních orgánů, čímž zrušil církevní jurisdikci ve sporech mezi manželi.

Vladimír Kindl k Manželskému patentu Josefa II. uvádí: *„Manželství kvalifikuje jako občanskou smlouvu (kontrakt), nebere v úvahu její případný svátostný charakter, ale připouští jeho uzavírání výlučně církevní formou.“*⁵⁶ K rozvodu manželství dále: *„Za trvání manželského svazku mohou být účinky manželské smlouvy modifikovány rozvodem od stolu a lože. Rozvod (zrušení společného života) je koncipován jako mimosoudní. Manželství katolíků nebo manželství smíšené je nerozlučitelné. Oboustranné nekatolické manželství může*

⁵⁶ KINDL, Vladimír. Manželský patent Josefa II.. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. Právní slovník. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

zaniknout výrokem soudu po provedeném soudním řízení z taxativně stanovených důvodů.“⁵⁷

Renata Veselá pak Manželský patent komentuje jako, že „nevýhodou manželského patentu Josefa II. byla tedy v mnoha ustanoveních ne zcela přesná hranice mezi kompetencí církve a státu. Negativní stanovisko církve k některým pravidlům však na druhé straně vyvolávalo reakci na straně radikálních kruhů; ve státní radě se dokonce v roce 1784 vynořila myšlenka obligatorního civilního sňatku. Ani jedno z protichůdných stanovisek – klerikální ani občanské – však nakonec nezískalo navrch, takže za vlády Josefa II. stát neustoupil ze svých zásad upravující manželské vztahy.“⁵⁸

Významným posunem bylo zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí tzv. císařským patentem z roku 1787. Josefinský zákoník z roku 1786 upravoval vztahy mezi rodiči a dětmi a dále zahrnoval předpisy nebo jejich důsledky vydané panovníkem od r. 1781 (zejména zrušení nevolnictví, toleranční patent, manželský patent, patent o dědické posloupnosti a patent o rovnosti manželských a nemanželských dětí). Zákoník platil do 31. 12. 1811.⁵⁹

3.6 ABGB

Kodifikační snahy Marie Terezie a Josefa II. vyvrcholili vypracováním a přijetím a vyhlášením patentem 1. 6. 1811, pod č. 946 Sbírkou zákonů soudních, s platností od 1. 1. 1812 pod názvem Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie (dále jen „ABGB“), jež na území českých zemí platil až do roku 1950. ABGB, nebo-li Všeobecný zákoník občanský upravoval rodičovské vztahy ve třetí hlavě v § 137-§ 186. Manželka byla stále podřízena manželovi. Rozvod byl možný dle náboženského vyznání manželů. Evangelíkům byl rozvod povolen z důvodů např. cizoložství nebo odsouzení do žaláře na více než 5 let. Katolíkům byla rozluka zakázána a roku 1855 se rozhodování o manželství vrátilo do jurisdikce církevních soudů.

⁵⁷ KINDL, Vladimír. Manželský patent Josefa II.. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. Právní slovník. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁵⁸ VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva do roku 1938. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 6 s.

⁵⁹ KINDL, Vladimír. Josefinský občanský zákoník. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. Právní slovník. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

Rodinné právo bylo založeno stejně jako římské právo na moci otcovské. Otec měl nad dětmi výchovnou moc, dával jim jméno, spravoval jejich majetek. Zákoník opětovně zaváděl nerovnost manželských a nemanželských dětí. V případě rozvodu byly děti svěřeny do péče otce, s výjimkou chlapců do 4 let věku a dívek do 7 let věku, které byly svěřovány do péče matky. Toto bylo změněno dílčí novelou, dle které rozhodoval o svěření dítěte do péče soud, který bral v potaz zájem dítěte. Byla zavedena vyživovací povinnost rodičů vůči dítětem a naopak. Reformace rodinně-právní úpravy nebyla úspěšná. Až výše zmíněnou novelu, císařské nařízení č. 276/1914 ř.z., jež upravovala péči o nezletilce v otcovské moci, péči o děti při rozvodu nebo rozloučení manželství a postavení nemanželských dětí, byla přijata novela císařské nařízení č. 69/1916 ř.z., která upravovala osobní práva a popření manželského původu dítěte. Druhá dílčí novela se rodinného práva netýkala.

Během 19. a počátkem 20. století docházelo k postupnému omezování otcovské moci. Společnost začala spatřovat specifické potřeby malých dětí, které lépe uspokojí matka než otec. Při rozhodování o svěření dítěte do péče se nejprve svěřovaly malé děti do péče matkám pouze dočasně a následně byly vraceny do péče otcům. Postupem času byla věková hranice „malých dětí“ posouvána, až došlo k tomu, že děti byly svěřovány do péče matek trvale. Tento postoj ke specifickým potřebám dítěte závislým na jeho věku se nazýval jako „presumpce útlého věku dětí“. Důvodem pro tuto změnu mohla být změna společnosti a průmyslová revoluce související s postupnou emancipací žen.⁶⁰

3.7 Rodinné právo za období „první republiky“

Po konci 1. světové války a vzniku Československé republiky byl ABGB převzat tzv. recepční normou, zák. č. 11/1918 Sb. do právního řádu nově vzniklého státu. Došlo tím k právnímu dualismu, neboť na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platilo uherské právo. Tzv. manželská novela, nebo též rozlukový zákon č. 320/1919 Sb., dávala možnost zvolit si vedle civilního sňatku církevní sňatek a možnost rozluky i katolickým manželstvím. Další rodinně-právně významné právní předpisy byl zákon č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření a zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení. Snaha o jednotnou unifikaci a modernizaci občanského práva vyvrcholili v roce 1937 vládním

⁶⁰ WARSHAK, A., R. Revoluce v porozvodové péči o děti. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. s. 25.

návrhem občanského zákoníku, vzhledem k dalšímu historickému a politickému vývoji však nebyl přijat.

3.8 Nacistická okupace

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava existovaly na našem území z hlediska právního postavení 3 skupiny obyvatel. Občané německé říše, občané protektorátu a občané s omezenými občanskými právy.⁶¹ Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 uváděl: *„obyvatele protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle předpisů zákona o říšských občanech z 15. září 1935 říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.“*⁶²

Po vydání tzv. Norimberských zákonů byly recipovány pro obyvatele Protektorátu. Občanům protektorátu bylo zakázáno uzavřít manželství s osobou židovského původu. V případě porušení právních předpisů platných v Protektorátu bylo manželství stíženo neplatností. Pokud manželé porušili zákaz smíšeného manželství, mohli být potrestáni vězením.

3.9 Reformace rodinného práva po 2. světové válce

Pro právní vývoj po konci 2. světové války byla důležitá teorie kontinuity a diskontinuity ke které Karolína Adamová uvádí: *„Výraznou roli hrála teorie kontinuity a diskontinuity v období 1938-1945. Podle dr. E. Beneše, posledního československého prezidenta první republiky a prvního poválečného prezidenta ČSR, došlo vytvořením prozatímní čsl. vlády v Londýně roku 1940 k navázání na státoprávní tradice první republiky. Zůstala zachována mezinárodněprávní i vnitrostátní kontinuita, neboť v mimořádných podmínkách nebylo možné, aby prozatímní vedení státu mělo sídlo v okupované zemi. Po skončení války a osvobození Československa měla jeho kontinuita trvat, i když ve vnitrostátní kontinuitě se Beneš neuzavíral možnosti evolučních změn v oblasti státu a práva.“*⁶³

⁶¹ Veselá, R. a kolektiv. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy. Praha 2005, II. vydání. s. 83.

⁶² Peška, Prof. Dr. Zdeněk. Dokumenty k ústavním dějinám Československým 1938-1946. Vydáno nákladem spolku čsl. právníků v Praze, 1947 s. 58.

⁶³ Příspěvky k vývoji právního v Československu 1945-1990. Dotisk 1. vyd. Editor Ladislav Soukup. V Praze: Univerzita Karlova, 2003, s. 76.

Ústavní dekret č. 11/1944 Úředního věstníku čsl., o obnovení právního pořádku měl v duchu výše uvedené citace rozhodovat, které právní předpisy jsou po skončení 2. světové války a osvobození státu nežádoucí, a které lze i nadále aplikovat. Některé právní předpisy byly prohlášeny za neplatné a postupně nahrazovány buď předpisy z období první republiky, nebo právními předpisy zcela novými.

3.10 Zákon o právu rodinném

V důsledku historických a politických změn bylo nutné důkladně revidovat právní pořádek republiky. Rekodifikace rodinného práva sice podléhala koncepčně socialistické ideologii, ne všechny změny, které přinesla však byly špatné. Ústava z roku 1948 zrovnoprávnila postavení muže a ženy a bylo proto nutné změnit i postavení manžela a manželky a současně vztahy mezi rodiči a dětmi. V rámci tzv. právníkové dvouletky došlo k rozdělení občanského práva a rodinné právo bylo vyňato do vlastního kodexu.

Nový zákon č. 265/1949, o právu rodinném upravoval manželství, rozvod, vyživovací povinnosti, osvojení a poručenství. Zákon zrušil moc otcovskou a nahradil ji mocí rodičovskou, zrovnoprávnil manželské a nemanželské děti a vytvořil institut společného jmění manželů. Rodičovská moc matce náležela automaticky, neboť „matka byla vždy jistá“, otcí nikoli a náležela mu až od té doby, kdy získal právní postavení otce. Rodičovská moc pak náležela oběma rodičům a jejich postavení bylo rovnocenné.

Manželství bylo v zákoně proklamováno, jako dobrovolné a trvalé společenství muže a ženy, založeného zákonným způsobem. K rozvodu mezi manželi docházelo na základě hlubokého a trvalého rozvratu manželství. Nemohlo být zrušeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem nezletilých dětí. Úprava práv a povinností rodičů vůči nezletilým dětem a jejich majetku po rozvodu manželství, byla obsažena současně v samotném rozhodnutí, jímž se manželství rozvádělo. Kritéria, podle nichž by soudy postupovaly při svěřování dětí do péče jednomu či druhému rodiči, nebyla upravena. Soud by měl dle zákona zohledňovat a respektovat majetkové poměry rodičů. Hlavním kritériem tak zůstal nejlepší zájem a blaho dítěte.⁶⁴

⁶⁴ ČERNÁ, P. Rozvod, otcové a děti. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 51.

Procesně se řízení o rozvodu manželství a věci týkající se dětí v rodičovské moci řídilo zákonem č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, který ve svém ustanovení § 251 odst. 1 říká, že: „*Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, rozhodne soud o tom, komu se má dítě svěřit do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu; pokud je toho třeba, upraví též styk rodičů s dítětem. Rozhodnutí může být nahrazeno dohodou rodičů, která však vyžaduje schválení soudu.*“⁶⁵

Vzhledem ke zmínění kladů této právní úpravy musím zmínit i její zápory a tím je hlavně podřízení samotného institutu manželství politické socialistické ideologii. Stát působil na manžele, aby setrvali v manželství a vychovávali děti v co nejlepších možných podmínkách dle ducha tehdejší společnosti. Při rozvodu manželství byla zjišťována vina manžela, jež rozvod manželství způsobil, byl označen za viníka rozvodu a bylo na něj tak morálně působeno. Zákon o právu rodinném byl velmi podobný rodinně-právní úpravě v Polsku.

3.11 Zákon o rodině

Zákon o právu rodinném platil až do 60. let 20. století, kdy bylo třeba právní úpravu přizpůsobit aktuálním požadavkům společnosti a dalšímu budování socialismu. Rodinně-právní problematika měla původně projít pouze novelizací, mnoho ustanovení zůstalo beze změny, u některých se měnila pouze formulace. Z důvodu přístupnosti zákona pracujícímu lidu nakonec došlo k přijetí nového zákona č. 93/1963 Sb., o rodině, jež nabyl účinnosti 1. 4. 1964. Zákon již neupravoval úpravu majetkových poměrů mezi manžely, a tato úprava byla začleněna do občanského zákoníku. Zákon o rodině obsahoval, mimo později zrušených základních zásad, úpravu manželství, vztahů mezi rodiči a dětmi a výživné.

Zákon opět měnil institut rodičovské moci, tentokrát na rodičovská práva a povinnosti. Mezi hlavní změny oproti předchozímu zákonu o právu rodinném, patřilo posílení pravomoci národních výborů při zásazích do poměrů rodiny a úprava rozvodu manželství kdy již byl vypuštěn princip viny.

První novely se zákon dočkal v roce 1982, kdy zákon č. 132/1982 Sb. přinesl jen drobné změny týkající se vyživovací povinnosti. Novela č. 234/1992 Sb. umožnila uzavření církevního sňatku. Největší význam měla tzv. „velká novela“

⁶⁵ Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), § 251.

č. 91/1998 Sb., která změnila rodičovská práva a povinnosti na rodičovskou zodpovědnost a zavedla institut střídavé péče a společné péče. Zákon výslovně v ustanovení § 26 uváděl: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*“⁶⁶

Soud již rozhodoval o poměrech k nezletilým dětem po rozvodu před samotným rozhodnutím o rozvodu manželství. „*Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.*“⁶⁷ Řízení o rozvodu bylo odděleno od řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu po rozvodu. Nebylo tedy možné manželství rozvést dříve, než nabytí právní moci rozsudek o úpravě poměrů. Smyslem tohoto ustanovení bylo předcházet vleklým sporům o děti potom, co rodiče již byli rozvedeni. Výrok o úpravě poměrů byl závislý na výroku o rozvodu manželství.⁶⁸

Střídavá výchova tak sice byla oficiálně zakotvena v právním řádu, v praxi k jejímu ukládání však docházelo výjimečně, stejně jako byla výjimečně ukládána již dříve.⁶⁹

Další významnou novelou zákona o rodině byl zákon č. 301/2000 Sb., která vypouštěla ustanovení upravující sociálně-právní ochranu dětí, neboť byl přijat zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Zákonná úprava také reflektovala některé mezinárodní smlouvy, jež se týkají dětí, především Úmluva o právech dítěte.

Ustanovení § 26 odst. 4 zákona o rodině vyjmenovává kritéria, podle kterých by měl soud rozhodovat v případech svěřeni dítěte do výchovy jednomu rodiči, oběma nebo střídavě jednomu a střídavě druhému rodiči. Těmi jsou způsobilost obou rodičů dítě vychovávat, zájem obou rodičů dítě vychovávat, střídavá výchova je v zájmu dítěte a že potřeby dítěte budou svěřením do střídavé výchovy lépe naplněny. Fakticky soud samozřejmě zkoumal více hledisek, například vztahy se sourozenci, příbuznými, zázemí dítěte, bytové poměry i ke

⁶⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 26 odst. 2.

⁶⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 26 odst. 1.

⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině, registrovaném partnerství, Komentář.4.vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s.89.

⁶⁹ K tomu například rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. NC 41/95 ze dne 18. 3. 1997. Střídavá péče novým standardem v péči o nezletilé? [online]. [cit. 8. 3.2021].Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/stridava-pece-novym-standardem-v-peci-o-nezletile#link-note-1>.

kterému rodiči má dítě bližší citový vztah, a který rodič dosud o dítě řádně pečoval a dbal o jeho všestrannou výchovu.

Zákon dovoloval změnu rozhodnutí nebo dohody rodičů, pokud se poměry změní. Dle Nejvyššího soudu ČSSR musí požadavku na případnou změnu poměrů předcházet požadavek stálosti výchovného prostředí dítěte, ve kterém žije.⁷⁰ Ústavní soud pak doplnil, že změna poměrů musí být natolik intenzivní, aby byla schopná vyvolat změnu původního rozhodnutí.⁷¹

3.12 Vládní návrh nového občanského zákoníku

V dubnu 2001 byl Vládou ČR schválen věcný záměr nového občanského zákoníku z roku 2000, který měl změnit dosavadní právní úpravu části soukromého práva v České republice a přizpůsobit ji požadavkům aktuální společnosti. Úprava soukromého práva nebyla jednotná, mnohokrát novelizována a po roce 1989 již byla původní podoba občanského zákoníku nedostatečná.

Původní věcný záměr občanského zákoníku hovoří o tom, že ačkoli „*došlo k významným změnám právní úpravy rodinného práva, z obsahového hlediska není její stav zcela vyhovující.*“⁷² Věcný záměr dále hovoří o tom, že se právní řád dostal do rozporu s mezinárodněprávními instrumenty.⁷³ Došlo k proměně rodiny a rodinné právo už nereflektovalo společenské potřeby a tendence. V bodu 2.5.1.2. nepředpokládá změnu „*řešení otázky ochrany nezletilého dítěte, jehož vnějším výrazem je zvláštní řízení, v němž se posuzuje možnost rozvodu z hlediska zvláštního zájmu dítěte. V případě kladné odpovědi se upraví poměry dítěte po dobu po rozvodu jeho rodičů. Existence zvláštního řízení ovšem nevyločí, aby se soud, rozhodující o rozvodu, znovu otázkou zájmu dítěte zabýval.*“⁷⁴ A ohledně svěřeni dítěte po rozvodu rodičů do střídavé péče navrhuje, aby se vyjasnila otázka předpokladu svěřeni dítěte střídavě oběma rodičům, a to tak, že: „*Předpokladem svěřeni péče oběma rodičům střídavě je jak jejich dohoda, tak i takové uspořádání bydlení, které nebude mít zásadní vliv na konstantní životní prostředí dítěte (škola, zájmová činnost, kamarádi apod.).*“⁷⁵

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 5 Cz 6/67 ze dne 27. 4. 1967.[online].[cit. 8. 3.2021]. Dostupné z: Beck-online.cz pod č. 97/1967 sb. rozh.

⁷¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/2000 ze dne 10. 1. 2001. Dostupné v databázi Nalus.usoud.cz.

⁷² Věcný záměr občanského zákoníku.[online].[cit. 8. 3.2021]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

V procesu vzniku nové právní úpravy se ustanovení týkající se péče o dítě po rozvodu manželství příliš nelišila. Ustanovení o doporučení zprostředkovatele ve věcech rodinných rozvádějícím se rodičům při rozhodování o svěřením do péče, bylo nakonec vypuštěno. Naopak oproti původním verzím zákona přibyl poslední odstavec, upravující právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, dále na pravidelné informace o dítěti, pokud je dítě svěřeno druhému z rodičů. Dále zákonodárce uvádí, že „*soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.*“⁷⁶ Neboť i schopnost komunikace s druhým rodičem, ač může být během rozvodu manželství jakkoli bolestivá, činit kompromis a jít dítěti příkladem ukazuje na výchovné schopnosti rodičů a klidné a stabilní prostředí, jež mu rodič, případně oba mohou zajistit. K tomu se ve svém nálezu vyslovil Ústavní soud: „*V projednávané věci není podstatné, který z rodičů větším dílem zapříčinil neutěšenou situaci v rodinných vztazích, ani není namístě vyčkávat, zda dojde ke zlepšení komunikace mezi nimi.*“⁷⁷

⁷⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 907 odst. 3.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. I. ÚS 3970/18-2.

4 Současná právní úprava

Právní ochrana dítěte je zajištěna v celé řadě právních předpisů a dvoustranných či vícestranných mezinárodních smluv.

4.1 Zákonná úprava

4.1.1 Občanský zákoník

Ještě před rozvodem manželství musí soud rozhodnout o poměrech nezletilého dítěte. Soud rozhoduje o každodenní péči rodičů o dítě po rozvodu. V době, kdy je dítě v péči jednoho rodiče je fakticky částečně omezena rodičovská odpovědnost druhého rodiče. Dle mezinárodních dokumentů i Listiny základních práv a svobod má dítě ústavně zakotvené právo na péči obou rodičů.

Soud se v první řadě snaží o to, aby rodiče mezi sebou uzavřeli dohodu o péči o dítě, neboť jen oni nejlépe své dítě znají a jejich vzájemná dohoda bude nejlépe odrážet stabilní rodinný život, který by mu měli zajistit. Autoritativní rozhodnutí soudu by mělo přijít na řadu až jako krajní řešení v případě kdy se spolu rodiče nejsou schopni domluvit. Soud ale není povinen schválit jakoukoliv dohodu, kterou mu rodiče předloží, neboť hlavním hlediskem je v tomto řízení nejlepší zájem dítěte.

Jak uvádím v kapitole o historii, institut střídavé péče byl v našem právním řádu zaveden tzv. velkou novelou zákona o rodině. Dnes je v rámci hmotného práva upraven v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, v ustanovení § 907 odst. 1. Obecné pojetí rodinného práva v „novém“ občanském zákoníku zůstalo zachováno. Nová úprava zavedla některé nové instituty, jako například rodinný závod (ustanovení § 700 a násl.), některé instituty navrátila ze starších právních úprav, například osvojení zletilého (ustanovení § 846 a násl.). Změnou oproti staré právní úpravě je styk dítěte s osobou blízkou (ustanovení § 927), které upravuje vzájemný styk dítěte s příbuznými a dalšími osobami blízkými, těmi mohou být i bývalí partneři rodičů, pokud k sobě s dítětem mají citový vztah, který není jenom přechodný.⁷⁸

Občanský zákoník ve vztahu péče rodičů o děti upravuje čtyři modely, výlučnou péči jednoho z rodičů a současně úpravu styku s druhým rodičem a zpravidla stanovení výživného na dítě, střídavou péči a společnou péči obou rodičů

⁷⁸Nový občanský zákoník. Rodinné právo. Konkrétní změny. Styk dítěte s osobou blízkou. Dostupné online na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/styk-ditete-s-osobou-blizkou>. Citováno dne 12. 2. 2021.

a péči osobou odlišnou od rodiče. Ústavní soud poznamenává „že *jakkoliv mohou být obecné soudy při úpravě styku rodičů a dětí vedeny těmi nejlepšími úmysly, není v jejich silách, aby bez patřičné snahy obou rodičů vytvořily dítěti zcela harmonické výchovné prostředí, jelikož toto se vždy primárně odvíjí od vztahů mezi rodiči. Této své zodpovědnosti by si tedy rodiče měli být vědomi a tomu by také měli přizpůsobit své vzájemné vztahy při hledání kompromisního řešení k vytvoření ideálního výchovného prostředí pro své dítě.*“⁷⁹

Pokud je dítě svěřeno do střídavé péče rodičů, tráví určitý čas s jedním rodičem a určitý čas s druhým rodičem, přičemž zákon neříká, jak dlouho by dítě mělo s tím, kterým rodičem být. Dle mého názoru není možné tento interval ani blíže vymezit judikaturou, neboť každé dítě je jiné, každému vyhovuje jiná úprava styku a soudy by měly rozhodovat v každém konkrétním případě dle jeho unikátních okolností. Obecně lze zohlednit mnoho faktorů, jako například věk dítěte, vzdálenost bydlišť rodičů, zázemí, citový vztah k jednomu a druhému rodiči, nebo třeba vztah k prarodičům. Vybraný rozsah časových intervalů, ale musí zohledňovat individuální potřeby dítěte a být v souladu s jeho zájmy a blahem.

Střídavou péči zároveň nelze chápat, jako spravedlivé rozdělení dítěte mezi oba rodiče, ale je nutné, úpravu péče podřídít zájmu dítěte, a nikoliv zájmům rodičů. Střídavou péči lze soudem nařídit i proti vůli rodičů. Vždy je nutné zkoumat dopad na dítě a případně rozvržení péče upravit. Prakticky jsem se setkala s tím, že je předběžným opatřením nařízena forma péče na dobu během rozvodu a následně se vhodně péče upraví rozsudkem na dobu po rozvodu. V případě odmítavého postoje jednoho nebo obou rodičů ke střídavé péči musí soud pečlivě zkoumat důvody toho postoje a vhodnosti nařízení střídavé péče vzhledem k zájmům dítěte v případě jejího nařízení i proti vůli rodičů. V takové situaci je dle mého názoru vhodné nařízení mediace, případně zapojení odborníků z oblasti psychologie či odborné poradny dle zásad Cochemské praxe. Ústavní soud pak dovedl, že „*svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných.*“⁸⁰

Ustanovení § 907 odst. 2 upravuje, jak mají soudy při rozhodování o svěření do péče rozhodovat. Komentář k občanskému zákoníku uvádí, že „*primárním východiskem by vždy měla být úvaha, jak zajistit takové řešení pro dítě, které bude*

⁷⁹ Usnesení Ústavní soudu ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04.

zajišťovat rozvíjení kvalitního vztahu k oběma rodičům, nepoznamenaného či co nejméně poznamenaného jejich rozchodem.“⁸¹ Zákon jako hlavní kritérium uvádí již zmiňovaný zájem dítěte. Ohled pak má soud brát na osobnost dítěte, jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, citovou orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, citové vazby dítěte k jeho příbuzným i nepříbuzným osobám a přátelům. Soud vždy vezme v úvahu, který z rodičů o dítě dosud řádně pečoval a řádně dbal na jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu a i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.⁸²

Rodič, jemuž dítě není svěřeno, má dle zákona právo na tzv. pravidelnou informaci o dítěti. Dítě má právo na péči obou rodičů a právo na udržování pravidelného osobního styku s nimi.⁸³ Toto ustanovení § 907 odst. 3 dnes nabývá ještě důležitějšího významu. V době, kdy se rodič z objektivních důvodů nemůže s dítětem stýkat, případně je mu v tom bráněno druhým rodičem, má právo vědět, jak se jeho dítěti zdravotně i psychicky daří, na informace o jeho školních výsledcích, mimoškolních aktivitách a na kontakt uskutečněný alespoň distanční formou. Pokud je dítě starší, zpravidla kontakt udržuje samo, problém může nastat, pokud je dítě ještě příliš malé a nevlastní mobilní telefon případně jiné zařízení, nebo není schopno samo udržovat s nepečujícím rodičem kontakt. V takovém případě má rodič právo požadovat tyto informace po pečujícím rodiči.

Komentář k občanskému zákoníku pak dále poukazuje na schopnost komunikace rodičů, kdy *„ochota rodiče spolupracovat na hledání vhodného řešení pro dítě a jeho schopnost činit ústupky k dosažení účasti obou rodičů na péči o dítě poukazuje i na výchovné schopnosti rodiče, který má být příkladem svému dítěti.*“⁸⁴

Zákon se musel přizpůsobit i trendu nesezdaných rodičů a pamatuje i na případy, kdy rodiče dítěte neuzavřeli manželství a jejich vztah se rozpadne. Zákon

⁸¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 907 [Formy péče a kritéria pro svěření do péče]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 950.

⁸² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 907 odst. 2.

⁸³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 907 odst. 3.

⁸⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 907 [Formy péče a kritéria pro svěření do péče]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 950.

jim nenařizuje obligatorně řešit „porozchodovou“ péči o dítě prostřednictvím soudu, neboť zákonem upravená je pouze instituce manželství a jeho vznik a zánik, ale v případě, že se na péči o dítě nedohodnou, užijí se dle ustanovení § 908 ustanovení upravující výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství obdobně, a to i bez návrhu.

Pro rozhodnutí soudu ve věcech péče o děti je podstatný stav v době vyhlášení rozsudku.⁸⁵ Vzhledem k dospívání dítěte a změnám v jeho životě soud rozhodnutí, které se týká výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti změni i bez návrhu.⁸⁶ Z judikatury vyplývá, že musí jít o změny podstatného rázu, tedy „v těch skutečnostech, které tvořily skutkový podklad rozhodnutí soudu o péči a výživě nezletilého dítěte, popř. rozhodnutí soudu o schválení dohody rodičů o péči a výživě nezletilého dítěte.“⁸⁷

S ohledem na celou problematiku střídavé péče je nutné zmínit se o právu na styk dítěte a rodiče obecně. Právo na styk je v občanském zákoníku upraveno ustanoveními § 887 až § 891. Současně je ale zakotveno i v mnoha lidskoprávních mezinárodních smlouvách, které mají vyšší právní sílu. Úmluva o právech dítěte říká, že „dítě nesmí být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte“⁸⁸ dále „právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.“⁸⁹

Evropský soud pro lidská práva jej považuje za základní prvek rodinného života.⁹⁰ Úmluva o styku s dětmi v čl. 4 říká, že právo na styk lze omezit nebo vyloučit jen tehdy, pokud je to nezbytné v nejlepším zájmu dítěte. Stejně jako má dítě právo na péči obou rodičů, má právo se s oběma rodiči stýkat.

⁸⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 909 [Zvláštní ustanovení]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 957.

⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 909.

⁸⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 909 [Zvláštní ustanovení]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 957.

⁸⁸ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, Č l á n e k 9.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Bronda vs Itálie, č. 22430/93.

Styk rodiče s dítětem je součástí rodičovské odpovědnosti a měl by být nejlépe osobní. Pokud je dítě v péči jen jednoho z rodičů, má i přesto právo stýkat se s druhým rodičem, přičemž nemusí jít pouze o osobní styk, nýbrž může jít i styk distanční formou, například skrze telefonickou komunikaci či videohovory. K osobní povaze práva na styk vysvětluje komentář: „*Výkon práva osobně se stýkat s dítětem nemohou rodiče svěřit jiné osobě, styk musí vykonávat osobně. Toto ustanovení vychází z koncepce, že stykem se realizuje rodičovství a rozvíjí se rodinná vazba mezi rodičem a dítětem. Výkon práva rodiče osobně se stýkat s dítětem je zásadně nepřenositelný na jinou osobu. Jiným osobám může být soudem zvlášť stanoven styk s dítětem.*“⁹¹ Rodič je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk umožnit a s druhým rodičem spolupracovat.⁹²

Soud může styk rodiče omezit, případně zakázat, je-li to v zájmu dítěte. Takové omezení ale musí být řešeno až v krajním případě, nelze-li účelu dosáhnout jinak a jen ze zákonných důvodů. Může také určit podmínky styku, jako je místo, případně osoby, jež se ho smějí nebo nesmějí účastnit. Stát by měl ale především dbát na to, aby se rodiče a děti mohli stýkat a rozvíjet svůj osobní vztah, má být rodičům v realizaci jejich rodičovských práv nápomocen a respektovat rodinný život.

V případě, kdy jeden rodič brání druhému ve styku s dítětem má druhý rodič právo na náhradu z důvodu zásahu do jeho přirozených práv. Vzhledem k právu na informace má rodič povinnost informovat s předstihem druhého rodiče, pokud styk s dítětem nemůže proběhnout, například z důvodu nemoci. Pokud tím, že rodič nemá dopředu informaci o tom, že styk s dítětem neproběhne a vznikne mu tím škoda, má právo na náhradu této škody po druhém rodiči. V této souvislosti rozhodl Nejvyšší soud: „*Vzniknou-li otci dítěte zbytečné náklady v důsledku toho, že matka, již bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, zmaří styk otce s dítětem, upravený soudním rozhodnutím nebo dohodou rodičů, jedná se o případ obecné odpovědnosti za škodu, založené na principu presumovaného zavinění. Pokud by se styk otce s dítětem neuskutečnil z důvodu objektivní překážky na straně dítěte, popř. pro jinou skutečnost, jež nastala nezávisle na vůli matky a bez jejího vlivu, přichází v úvahu*

⁹¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 887 [Výkon práva na styk]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 848.

⁹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 888.

*odpovědnost matky za nesplnění tzv. obecné prevenční povinnosti, jestliže tato překážka nebyla otci včas sdělena a vznikly mu tak zbytečné náklady.*⁹³

Dochází-li k opakovanému neplnění stanoveného soudního rozhodnutí má rodič právo obrátit se na soud. Toto nevhodné chování jednoho rodiče k druhému může vést až k vymáhání plnění pomocí ukládání pokut, případně novému rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů je vhodnějším pro svěřeni dítěte do péče.

Otázkou je, zda právu rodiče na styk odpovídá povinnost dítěte se s rodičem stýkat. Pokud dítě styk s rodičem odmítá, je dle mého názoru nejlepším postupem nejprve zjistit důvod antipatie, zda je to z důvodu ovlivňování druhým rodičem, nebo má toto chování hlubší kořeny. Následně až přichází v úvahu asistovaný styk, případně navykací režim. To vše v závislosti na věku dítěte. Ústavní soud k tomu judikoval: *„Je třeba při soudním vynucování styku postupovat i s ohledem na ústavně chráněný zájem nezletilých, respektovat jejich přání a dbát na to, aby rozhodnutí soudu nepoškodilo jejich psychosociální vývoj (ať už tím, že se styk neumožní, nebo tím, že bude vynucen.*“⁹⁴ Ve vztahu k České republice se tím několikrát zabýval i Evropský soud pro lidská práva.⁹⁵ Mediálně známý případ herečky Ivany Jirešové, které soud nařídil odnětí dítěte v roce 2011 opět přitáhl pozornost masmédií k otázkám střídavé péče a kam až mohou zajít neshody a neschopnost komunikace rodičů.

Rodiče se musejí zdržet všeho, co by narušovalo vztah dítěte k oběma rodičům, nebo co by výchovu dítěte ztěžovalo.⁹⁶ Rodiče by se měli k sobě chovat minimálně neutrálně a zdržet se slovních ataků na druhého rodiče a nevhodného chování k němu před dítětem. V zájmu dítěte je především mít oba rodiče a pokud jeden z rodičů do tohoto práva zasahuje a negativně dítě proti druhému rodiči ovlivňuje, závažně porušuje tak zájem dítěte. K tomu Ústavní soud: *„Zájmem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů, a není-li to možné, pak toho z rodičů, který k tomu má lepší předpoklady, mimo jiné uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.*“⁹⁷ Dítě trpí rozpadem rodiny, je nuceno se s novou situací vyrovnat a rodiče by měli dělat vše proto, aby mu adaptaci na nový režim co nejvíce usnadnili a zároveň byli

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 2289/2002.

⁹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03.

⁹⁵ Kříž vs Česká republika, č. 26634/03. Voleský vs Česká republika, č. 63627/00. Kotan vs Česká republika, č. 26136/03. Zouhar vs Česká republika, č. 18923/04.

⁹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 889.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09.

pro dítě tím nejlepším vzorem. Klíčová je pro ně v této situaci hlavně stabilita a jistota výchovného prostředí.

4.1.2 Zákon o zvláštních řízeních soudních a občanský soudní řád

Procesní stránka řízení o svěřeni dítěte do péče a určení styku s dítětem se řídí zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, dále jen ZŘS a podpůrně se užití ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, dále jen OSŘ. ZŘS v ustanovení § 466 demonstrativně vyjmenovává předmět řízení, tedy řízení, jež se tímto zákonem řídí. Pro účely mé práce jsou důležité hlavně řízení ve věcech péče o nezletilé dítě, výživy nezletilého dítěte, styku s nezletilým dítětem, případně řízení ve věcech předání a navrácení nezletilého dítěte a věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout.

Řízení ve věcech péče o nezletilé dítě, se vede při úpravě poměrů mezi rodiči a dětmi, tedy zda bude dítě svěřeno do výlučné, společné nebo střídavé péče. Pro tento účel není podstatné, zda jsou rodiče dítěte manželé, nebo nikoliv, protože rozvodové řízení běží odděleně od řízení opatrovnického. Smyslem tohoto oddělení je ochrana nezletilého dítěte. Právo dítěte na řádnou výchovu a ochranu převažuje nad právem rodiče na rodinný život.

Opatrovnickým soudem je v prvním stupni okresní soud, v případě krajského soudu musí být vyřešena otázka specializace opatrovnického senátu. Místně příslušný je obecný soud nezletilého dítěte. Místní příslušnost se řídí dítětem, neboť je to účelné z hlediska efektivnosti, rychlosti a ochrany nezletilého. Místní orgány sociálně-právní ochrany dětí znají poměry v místě pobytu dítěte nejlépe a z hlediska přesunů dítěte je žádoucí ho co nejméně zatěžovat.

Soud při svém rozhodování dbá nejlepšího zájmu dítěte a názor či přání dítěte je pro jeho rozhodnutí podstatné. Rozhoduje však podle celkového posouzení věci. Dle ustanovení § 867 občanského zákoníku poskytne soud potřebné informace, aby si mohlo na rozhodnutí, jež se ho dotýká, vytvořit vlastní názor a následně jej soudu sdělit. O dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informace přijmout a vytvořit si vlastní názor. Nicméně Ústavní soud opakovaně vyjádřil právní názor, že i šestileté nebo sedmileté dítě je schopno formulovat svůj

názor, pokud je správně tázán.⁹⁸ Soud může rozhodnutím schválit dohodu rodičů, nicméně ji musí nejprve posoudit z hlediska souladu se zájmem dítěte.

V řízení musí být nezletilý zastoupen opatrovníkem. Tím je zpravidla příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Z důvodu střetu zájmů jím nemůže být OSPOD, který dal k řízení ve věcech nezletilého dítěte podnět. V případě řízení s mezinárodním prvkem je k zastupování nezletilého příslušný Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlící v Brně.

Ve věcech výživy nezletilého dítěte soud rozhoduje při úpravě péče o dítě, nebo pokud se sice rodiče dohodnou na péči o dítě, ale ne na vyživovací povinnosti k dítěti.⁹⁹ Situaci, kdy je dítě svěřováno do péče jiné osoby a rodičům je stanoveno výživné vzhledem k tématu mé práce nerozebírám.

Pod řízení ve věcech styku s nezletilým dítětem spadá nejen styk s rodičem dítěte, ale i styk dítěte s osobou blízkou, případně příbuzným, nebo poskytování informace dle ustanovení § 890 občanského zákoníku, včetně styku prostřednictvím komunikačních technologií, což je aktuální zejména v dnešní době omezení kvůli pandemii viru Covid-19.

Ústavní soud se již několikrát zabýval otázkou, zda by mělo být řízení o úpravě styku vedeno samostatně od řízení o péči o dítě, když dle chápání ustanovení § 466 ZŘS tomu tak je: *„K argumentu městského soudu, že návrh na úpravu styku nebyl podán, Ústavní soud zdůrazňuje, že i když tak ani jeden z rodičů neučinil ..., nebyl soud zbaven povinnosti upravit styk s nezletilými i bez návrhu. V zájmu zachování ústavních práv nezletilých i rodičů ... byla komplexní úprava péče o všechny tři děti (a není vyloučeno, aby byla u každého z nich odlišná), zvážení vhodné formy péče, úprava odpovídajícího styku zohledňující jak časové, tak i finanční možnosti a schopnosti obou rodičů, kulturní a edukativní možnosti v obou státech apod. Ústavní soud si je vědom "pracnosti" takové úpravy, avšak ani složitost věci nemůže opatrovnické soudy zprostit povinnosti respektovat ústavně zaručená práva dětí i rodičů.“¹⁰⁰*

K řízení ve věcech předání nezletilého dítěte komentář k ZŘS vysvětluje, že toto řízení připadá v úvahu tehdy, pokud se jedná o protiprávní zadržování dítěte ve smyslu § 882 občanského zákoníku, tedy pokud dítě zadržuje osoba nemající

⁹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1002/19 ze dne 9. 10. 2019.

⁹⁹ HROMADA, Miroslav. § 466 [Předmět řízení]. In: SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav, BÍLÝ, Martin, PÍRK, Tomáš, SMOLÍK, Petr, TRNĚNÁ, Klára. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 1011.

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2630/19-3.

dítě svěřené do péče, a nikoliv, pokud již bylo rozhodnuto o péči o dítě a některá strana v rozporu s tímto rozhodnutím dítě zadržuje. Ve druhém případě následuje namísto dalšího řízení výkon rozhodnutí o péči o nezletilé dítě.¹⁰¹

Předmětem řízení ve věcech navrácení nezletilého dítěte jsou mezinárodní únosy dětí. V případě, kdy chce jeden z rodičů s dítětem vycestovat mimo území České republiky, například na dovolenou, a druhý rodič s tím nesouhlasí, je možné se obrátit na soud, aby v této otázce rozhodl v řízení ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout a předcházet tak právě situaci, kdy by se dopouštěl mezinárodního únosu dítěte.

Soud může prozatímně upravit poměry dítěte předběžným opatřením. Zákon uvádí: „*Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.*“¹⁰² Předběžným opatřením může být dítě svěřeno i do střídavé péče rodičů, přičemž může jít o jakousi zkoušku, zda bude střídavá péče fungovat a bude přínosná.

V meritu věci soud rozhodne rozsudkem, ve zbylých věcech rozhoduje usnesením. Rozsudek je výsledkem řízení, v opatrovnických věcech by měl přijít v co nejkratší době. Zákon uvádí: „*Ve věcech péče soudu o nezletilé rozhoduje soud s největším urychlením. Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, vydá soud rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 měsíců od zahájení řízení; vydá-li soud rozhodnutí po uplynutí této lhůty, uvede v odůvodnění rozhodnutí skutečnosti, pro které nebylo možné tuto lhůtu dodržet.*“¹⁰³ Proti rozhodnutí se strana, která s nesouhlasí, může mimo výrok odvolat.

4.1.3 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Historie sociálně-právní ochrany dětí se na našem území datuje až do roku 1863, kdy byl vydán zákon upravující výživu a výchovu chudých dětí. Dnes je sociálně-právní ochrana dětí upravena zákonem č. 359/1999 Sb. a zajišťuje práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu jeho oprávněných zájmů

¹⁰¹ HROMADA, Miroslav. § 466 [Předmět řízení]. In: Svoboda a další. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 1011.

¹⁰² Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, § 452.

¹⁰³ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, § 471.

včetně ochrany jeho jmění a zabezpečení náhradní rodinné prostředí, pokud nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.¹⁰⁴

Výkon sociálně-právní ochrany dětí není zabezpečen pouze tímto zákonem, ale i celou řadou mezinárodních smluv, dalších zákonů a ústavními principy. Není jednoduchý, neboť děti se do nepříznivých životních situací nedostávají vlastní iniciativou, ale především nezodpovědným chováním svých rodičů. Navíc o problémech v rodině často není vůbec jednoduché se dozvědět, pokud na ně neupozorní okolí rodiny, nebo typicky pediatr či školní zařízení, jež dítě navštěvuje.

Cílem ochrany je „*zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.*“¹⁰⁵

Orgán sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a další o nichž to stanovuje zákon v ustanovení § 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, zpravidla zajišťují zastoupení dítěte v řízeních ve věcech péče o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem dle ZŘS.¹⁰⁶ Místní příslušnost je dána trvalým pobytem nezletilého dítěte. Nejvyšší soud k tomu judikoval, „*že je-li v řízení ve věcech péče o nezletilé dítě jmenován opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí, označuje se názvem příslušné obce s uvedením sídla úřadu obce (Rc 19/2018). Důvody tohoto závěru, totiž že v občanském soudním řízení je způsobilá samostatně jednat (ať již v postavení účastníka, nebo zástupce) pouze obec, nikoliv obecní úřad, mají pro praxi širší dopad. Za účastníka je nutno považovat obec i tam, kde je podáván ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí návrh na zahájení řízení (ačkoliv se sám označuje jako obecní úřad).*“¹⁰⁷ Dítě může být řízení přítomno, pokud to neodporuje jeho zájmům.

4.2 Ústava České republika a Listina základních práv a svobod

4.2.1 Ústava České republiky

Ústava České republiky se rodinně-právní tematikou nezabývá, zakotvuje ale ochranu člověka v nejobecnějším smyslu v úvodních proklamačních ustanoveních. Článek 1 hovoří mimo jiné o tom, že České republika je založena na úctě k právům

¹⁰⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 1 odst. 1.

¹⁰⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 5.

¹⁰⁶ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, § 469.

¹⁰⁷ HROMADA, Miroslav. § 469 [Zastoupení]. In: SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav, BÍLÝ, Martin, PÍRK, Tomáš, SMOLÍK, Petr, TRNĚNÁ, Klára. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 1033.

a svobodám člověka. Základním lidským právům a svobodám přiznává v čl. 4 soudní ochranu a čl. 3 zahrnuje do ústavního pořádku České republiky, tedy mezi prameny nejvyšší právní síly, Listinu základních práv a svobod. V souvislosti se závazností mezinárodních smluv upravující ochranu dětí je nutné zmínit i čl. 1 odst. 2 který říká, že česká republika dodržuje závazky vyplývající pro ni z mezinárodního práva a čl. 10 jež upravuje aplikační přednost mezinárodních smluv.

4.2.2 Listina základních práv a svobod

Pramen nejvyšší právní síly upravující lidská práva je v právním řádu České republiky Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS). Mimo obecná ustanovení a základní lidská práva upravená v úvodních člancích LZPS se ochranou rodiny a dětí zabývá čl. 32 LZPS. LZPS zakotvuje ochranu rodiny, dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu, dětem narozeným v manželství i mimo ně stanoví rovná práva a rodičům pečujícím o děti dává právo na státní pomoc. Dále uvádí, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a zároveň děti mají právo na rodičovskou výchovu. Děti mohou být odloučeny od rodičů jen rozhodnutím soudu na základě zákona, stejně jako omezení práv rodičů může nastat jen rozhodnutím soudu a na základě zákona.

4.3 Mezinárodní smlouvy

Součástí právního řádu České republiky jsou mezinárodní smlouvy, jak ty, ke kterým Česká republika přistoupila, tak ty, jejichž závaznost pro Českou republiku vyplývá z členství v mezinárodních organizacích. Z jejich množství jsem vybrala ty, které se dotýkají mnou zpracovávané problematiky.

Za nejvýznamnější považuji Úmluvu o právech dítěte č. 104/1991 Sb. z roku 1989, která upravuje práva dětí. V souvislosti s problematikou střídavé péče ukládá čl. 18 smluvním státům, aby vynaložily „*veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.*“¹⁰⁸ Ve spojení s čl. 5, který říká: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v*

¹⁰⁸ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, Č l á n e k 18.

*odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjecími se schopnostmi.*¹⁰⁹ Úmluva ukládá státům, aby naplňovaly právo dítěte na péči obou rodičů, kteří jsou primárními pečovateli a omezení těchto práv prováděl jen ve výjimečných případech, pokud je to nezbytné v zájmu dítěte a jeho ochrany.

Mezinárodní předpisy upravující práva dítěte vztahující se k problematice střídavé péče a rodinného života dětí jsou Všeobecná deklarace lidských práv, Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924, Deklarace práv dítěte z roku 1959, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb., čl. 8) z roku 1950, Evropská sociální charta, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva o výkonu práv dítěte z roku 1996 (sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s.) upravující výkon práv v příslušných rodině-právních řízeních, Evropská úmluva o ochraně lidských práv upravující v čl. 8 – právo na respektování soukromého a rodinného života, Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (č. 69/2014 Sb. m. s.), Evropská úmluva o styku s dětmi (č. 91/2005 Sb. m. s.), Evropská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí (sděleno MZV č. 66/2000 Sb. m. s.), Úmluva o vymáhání výživného v cizině z roku 1956 (vyhl. č. 33/1959 Sb.), Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti z roku 1958 (vyhl. č. 14/1974 Sb.) a Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (sděleno MZV č. 34/1998 Sb.).

V rámci Evropské unie není do rodinného práva prakticky zasahováno, neboť zákonodárci Evropské unie nemají pravomoci zasahovat do interních právních řádů členských států. V jednotlivých právních řádech členských zemí panují v rodinném právu rozdíly plynoucí z historických tradic. Vstupem České republiky do Evropské unie se stalo závazným například nařízení Rady č. 2201/2003, o soudní příslušnost a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Listina základních práv Evropské unie v čl. 7 uznává právo každého na respektování soukromého a rodinného života. V čl. 24 práva dítěte jako ochranu, péči, právo svobodně

¹⁰⁹ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, Č l á n e k 5.

vyjadřovat své názory, zájem a blaho dítěte jako přední záležitost a právo na osobní vztahy k oběma rodičům a přímý styk s nimi.

V případě stanovení péče o děti vycházejí evropské státy buď z tzv. rezidenčního modelu, kdy má dítě jedno bydliště a dle něj je pak rozhodováno buď o výlučné péči, nebo střídavé péči, anebo z modelu sdílené rezidence, kdy má dítě dva domovy a tráví stejný čas u jednoho i druhého rodiče. Parlamentní shromáždění Rady Evropy v roce 2005 vyzvalo jednomyslně přijatou rezolucí členské státy, aby jako pravidlo stanovily ve svých právních řádech střídavou péči s dvojitou sdílenou rezidencí. V České republice již převažuje spíše jako prvotní forma péče o dítě střídavá péče, ale pořád je částí společnosti, a to nejen v České republice, odmítána jako odporující blahu dítěte a nepraktičností takového uspořádání.¹¹⁰

Dalšími významné dokumenty upravující práva dětí na rodinu jsou Doporučení R(84) 4 o rodičovské odpovědnosti, Doporučení R(94) 14 o koherentní a integrované rodinné politice a Doporučení R(98) 8 o účasti dětí na rodinném a společenském životě.

V roce 2001 byla založena Komise pro evropské rodinné právo, zkráceně CEFL, jež má za cíl harmonizaci evropského rodinného práva a skládá se s 26 odborníků zejména z členských zemí Evropské unie. Českou republiku zastupuje prof. Milena Hrušáková. Cílem komise je harmonizace rodinného práva v Evropě.

4.4 Judikatura

V oblasti rozhodování o péči o dítě lze konstatovat, že se Ústavní soud postupem doby stále častěji vyslovuje pro upřednostňování modelu střídavé péče. Ačkoli je ke každému případu nutno přistupovat dle jeho jedinečných okolností. Ústavní soud dám ve své ročence za rok 2019 vzpomíná, že v posledních letech ochraně rodičovství, rodiny a dětí věnoval značnou pozornost a vydal řadu klíčových nálezů.¹¹¹ Udává, že v minulých letech se často vyjadřoval k obecným principům rozhodování o nezletilých dětech, v poslední době se zabýval spíše specifickými otázkami jednotlivých případů.¹¹²

¹¹⁰ Dieter, Martiny. Práva dítěte v rodinném právu – evropské tendence. Právník 9/2017. Ročník 156. s. 737-750. Dostupné online na <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/>. citováno dne 30. 1. 2021.

¹¹¹ Ročenka Ústavního soudu 2019, vydal Ústavní soud. 2020. Dostupné online na https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Rocenky/Ustavni_soud_Rocenka_2019_CZ.PDF. Citováno dne 10. 2. 2021.

¹¹² Tamtéž.

Dle mého názoru se v rozhodování obecných soudů dostáváme do fáze, kdy je praxe svěřování dětí do péče matce a úprava styku s otcem na víkend jednou za čtrnáct dní již spíše ojedinělá. Lenka Pekařová k tomu v Komentáři k LZPS dodává: „*Zejména ve třetí generaci ústavních soudců se vystupňoval tlak na upřednostnění střídavé péče před výlučnou péčí jednoho z rodičů (v praxi nejčastěji matky) a úpravou styku druhého rodiče (převážně otce), s níž do té doby obecné soudy pracovaly jen velmi sporadicky (II. ÚS 3413/14, I. ÚS 1554/14, I. ÚS 3216/13, II. ÚS 1835/14, I. ÚS 1506/13, I. ÚS 2482/13, I. ÚS 2661/10, I. ÚS 266/10, III. ÚS 1206/09).*“¹¹³ Vzhledem k ochraně práv dítěte mezinárodními smlouvami, jak o ní pojednávám výše, to není dle mého názoru překvapení.

Významným nálezem Ústavního soudu je usnesení ze dne 14. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 955/2015, ve kterém Ústavní soud vyslovil názor, že je „... *nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy „v nejlepším zájmu dítěte“, přičemž odchylky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány.*“¹¹⁴

V té souvislosti bych ráda zmínila nálezy sp. zn. II. ÚS 4247/18 ze dne 17. 5. 2019 a sp. zn. II. ÚS 4189/18 ze dne 2. 12. 2019 kde Ústavní soud řešil otázku styku dítěte s rodičem, do jehož péče nebylo svěřeno. Oba rodiče by se dle něj v zásadě měli podílet na péči a výchově dítěte stejně, přičemž styk dítěte s rodičem, který jej nemá aktuálně v péči, i v průběhu pracovního týdne je zásadně v nejlepším zájmu dítěte. Každodenní starosti a radosti přispívají k prohloubení vztahu a posílení vzájemných vazeb mezi dítětem a rodičem. Oběma nálezy bylo rodičům, kteří se domáhali, aby se jejich styk s dětmi realizoval nejen o víkendech, ale také během pracovního týdne, a to včetně přespávání, vyhověno.¹¹⁵

¹¹³ PEKAŘOVÁ, Lenka. Čl. 32 [Ochrana rodiny, rodičovství a mateřství; zvláštní ochrana nezletilých]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin, CAMRDA, Jakub, HEJČ, David, HLOUCH, Lukáš, MATOUŠ, Michal, MORAVEC, Ondřej, NECHVÁTALOVÁ, Lucie, NOVÁK, Jiří, PEKAŘOVÁ, Lenka, RIGEL, Filip, TOMOSZEK, Maxim, TOMOSZKOVÁ, Veronika, VOMÁČKA, Vojtěch, VÝBORNÝ, Štěpán. Listina základních práv a svobod. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2021, s. 892.

¹¹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 955/2015.

¹¹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18 a náleze Ústavního soudu ze dne 2. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 4189/18.

Ústavní soud vymezil kritéria pro rozhodování soudů ve věcech péče o dítě, která má soud zkoumat, aby řízení i přijatá opatření byla v nejlepším zájmu dítěte a v souladu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. „Mezi tato kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte.“¹¹⁶ Jedná se o objektivní kritéria. Subjektivním kritériem je v případě svěřeni dítěte do péče skutečný a upřímný zájem rodičů o svěřeni dítěte do péče. Toto rozlišení Ústavní soud provedl v nálezu sp. zn. III. ÚS 2396/19 ze dne 29. 10. 2019. V tomto nálezu pak Ústavní soud konstatoval, že pokud má dítě negativní postoj k partnerovi rodiče a jde o trvalý stav, pak je tato okolnost závažným důvodem, který sám o sobě vylučuje model střídavé výchovy.¹¹⁷

K tomu dále ale Ústavní soud uvádí, „že v případě, kdy jeden z rodičů naplňuje čtyři shora vymezená kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do péče tohoto rodiče; naopak v případě, naplňují-li oba rodiče tato kritéria zhruba stejnou měrou, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů.“¹¹⁸

Ve stejném nálezu Ústavní soud k problematice doplňuje: „svěřeni dítěte do střídavé péče za situace, kdy oba rodiče naplňují výše uvedená kritéria zhruba stejnou měrou, není nutně vždy automatickým řešením, neboť obecné soudy jsou povinny vzít v potaz i další relevantní kritéria, pokud to specifické okolnosti projednávaného případu vyžadují, a která s ohledem na povinnost respektovat a hájit nejlepší zájem nezletilého dítěte brání jeho svěřeni do střídavé péče a tedy vyvracejí onu presumpci ve prospěch střídavé péče. ... Stejně tak lze uvažovat ve výjimečných případech o nesvěřeni dítěte do střídavé péče tehdy, kdy rodiče, jež jinak naplňují relevantní kritéria ve zhruba stejné míře, žijí ve velmi velké vzdálenosti od sebe, a to zejména, když by tato velká vzdálenost mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte či jeho rozvoj prostřednictvím mimoškolních aktivit nebo rozmělnit jeho vazby v daném sociálním prostředí.“¹¹⁹

¹¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 149/20.

¹¹⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 2396/19.

¹¹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 149/20.

¹¹⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 149/20.

Hledisko nejlepšího zájmu dítěte není právními předpisy vymezeno. Ústavní soud tak „připomíná *Obecný komentář Výboru pro lidská práva č. 14 ze dne 29. 5. 2013, podle něhož "Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte"*.“¹²⁰

Doplnění k schopnosti komunikace mezi rodiči učinil Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 2396/19 ze dne 29. 10. 2019: „Významnou okolností pro hodnocení schopnosti rodičů spolu komunikovat, kterou je třeba brát v úvahu, je případné uzavření a dodržování mediační dohody.“¹²¹

K nevhodnosti řešení vztahů pomocí předběžného opatření se Ústavní soud vyslovil usnesením ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. I. ÚS 2166/18 kde připomenul, že „*složité a konfliktní rodinné vztahy nelze řešit prostřednictvím návrhů na vydání předběžných opatření, které mohou naopak vést k prodlužování sporu a ke gradaci vzájemné antipatie mezi rodiči. V zájmu nezletilých dětí je, aby se především rodiče pokusili narovnat své neshody mimosoudními prostředky. Ústavní soud s ohledem na své postavení nemůže hrát roli konečného univerzálního "rozhodce", jeho úkol spočívá pouze v posouzení vzniklého stavu z hlediska ochrany základních práv účastníků řízení.*“¹²²

V usnesení ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1620/2019 se Ústavní soud vyslovil pro preferenci dohody mezi rodiči o jiném uspořádání vzájemných vztahů, než jak bylo soudem rozhodnuto v pravomocném rozhodnutí, pokud to tak v praxi oběma rodičům i dítěti vyhovuje, než aby žádali soud v novém soudním řízení o schválení této dohody.¹²³

Nedostatečnou ochranu participačních práv dětí ze strany obecných soudů a opomenutí zohlednit jejich názor kritizoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1002/19 ze dne 9. 10. 2019, kde se zabýval případem změny příjmení sedmiletého chlapce. Soud nevyslechl chlapce a odmítal se zabývat jeho vysloveným názorem před orgánem sociálně-právní ochrany dětí, jemuž chlapec vypověděl, že si změnu příjmení nepřeje. Postup soudu, který si odmítl vytvořit názor na rozumový a

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. I. ÚS 3970/18-2.

¹²¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 2396/19.

¹²² Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. I. ÚS 2166/18.

¹²³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1620/2019.

duševní vývoj chlapce, označil Ústavní soud v rozporu s právem na soudní ochranu nezletilého dítěte podle čl. 36 Listiny a dále s právy zaručenými čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.¹²⁴

V nálezu sp. zn. II. ÚS 3573/18 ze dne 19. 3. 2019 se Ústavní soud zabýval uložením pokuty za nerealizovaný styk dítěte s jeho prarodiči. Otci devítiletého chlapce byla uložena pokuta za to, že se chlapec nestýkal s prarodiči ze strany matky. Krajský soud rozhodoval v zájmu zachování vzájemných vztahů s příbuznými dítěte a nezohlednil přitom přání chlapce, který se se svými prarodiči stýkat nechtěl. Nebylo při tom prokázáno, že by tak činil z důvodu ovlivňování ze strany otce. Devítileté dítě již lze dle Ústavního soudu považovat za natolik rozumově a emocionálně vyspělé, že je schopno si uvědomit následky svých rozhodnutí. Pokud měl krajský soud o postoji chlapce pochybnosti, měl přistoupit k provedení dalších důkazů dle ZŘS.¹²⁵

4.5 Mediace

Mediace nabízí v případě nastavování porozvodových pravidel pomoc oběma rodičům v nalezení dohody a přijatelného řešení, aniž by jim nařizovala podobu výsledného řešení. V případě sporů o péči o děti je mediace více než vhodná, neboť je nasnadě spíše než řešit konflikty před soudem snažit se s druhým rodičem v klidu domluvit za pomoci nestranného mediátora. Mediátor zastupuje funkci „vyjednače“, který se snaží obě strany konfliktu, v našem případě matku a otce, posadit k jednomu stolu a přimět je ke spolupráci na řešení a uspořádání nových porozvodových vztahů, které budou fungovat.

Občanský zákoník ve svém ustanovení § 906 odst. 2 umožňuje rodičům uzavřít dohodu ohledně jejich budoucího vztahového uspořádání, neschválí ji, ledaže odporuje zájmům nezletilého dítěte.¹²⁶ I když je stále mnoho rodičů, kteří nejsou schopni odhodit křivdy a hněv raději volí cestu rozvodu a úpravu poměrů k nezletilému dítěti před soudem, najdou se i rodiče, kteří jsou ochotni se s druhým rodičem sejít a společně se domluvit na následném uspořádání, aby tím co nejvíce ochránili své společné dítě.

Sám soud dle ustanovení § 474 odst. 1 z. ř. s. vede rodiče za účelem ochrany zájmu nezletilého dítěte k nalezení smírného řešení věci a tím může být i

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19.

¹²⁵ U Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18.

¹²⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 906 odst. 2.

mimosoudní dohoda za pomoci mediátora. Soud může rodičům setkání s mediátorem nařídit, a to v nejvýše na 3 měsíce, má-li to za vhodné.

Další povinné uložení mediace bychom našli v ustanovení § 12 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Odbornou poradenskou pomoc může rodičům uložit obecní úřad obce s rozšířenou působností, pokud mimo jiné nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. Komentář k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí vyjmenovává, kdo může předmětnou poradenskou pomoc poskytovat: „*Odbornou poradenskou pomoc poskytují jednak odborná poradenská zařízení, jednak specializované subjekty, kterými mohou být jak samostatně činní odborníci (mediátoři, psychologové), tak pomáhající organizace, jejichž náplní činnosti není primárně poskytovat poradenství (poskytovatelé sociálních služeb, pověřené osoby apod.)*.“¹²⁷

Proces mediace je v netrestní oblasti upraven zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci. Rodinnou mediací je dle tohoto zákona „*mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů*.“¹²⁸ Předmětem rodinné mediace budou tedy hlavně rozvodové, porozvodové situace, spory ohledně dětí, majetkové uspořádání v rámci rodiny, výživné, bytová situace a další.

Úkolem mediátora tedy není přivést obě strany opět k sobě, ale snažit se je dovést ke společné dohodě, která bude jasně upravovat budoucí záležitosti. Výsledkem tak budou opět kompetentní rodiče, kteří jsou i po rozvodu manželství schopni jako rodiče fungovat. Při klidném a smírném řešení se s nastalou situací lépe vyrovnávají nejen oba rodiče, ale hlavně děti. Je nutné si uvědomit, že veškerá dohodnutá uspořádání podléhají platné právní úpravě a nelze sjednat dohodu, která by zájmy dětí poškozovala. Děti mohou být v některých fázích mediace přítomny a jejich pohled na věc a přání mohou být v řešení velmi přínosná.

Bohužel dle mého názoru v naší společnosti není rozvodová mediace primárně moc využívána, což je pravděpodobně způsobeno nastavením společnosti, kdy spousta rozvádějících se rodičů raději volí soudní cestu a trvá spíše než na střídavé péči, pro kterou je mediace ideální, na svěřeni dětí do výlučné péče z důvodu zášti a snahy nad druhým rodičem „vyhrát“. Bohužel si tak berou jako rukojmí vlastní děti, pro které chtějí jen to „nejlepší“.

¹²⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 94.

¹²⁸ Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), § 2.

4.6 Cochemská praxe

Cochemská praxe neboli Cochemský model je zjednodušeně řečeno způsob řešení sporů vzniklých ohledně péči o dítě během a po rozvodu manželství ve prospěch dítěte. Vznikla v roce 1992 v německém kraji Cochem-Zell a za jejího autora je považován soudce Jürgen Rudolph. Během sporu se do rozvodového řízení zapojují a spolupracují všechny zúčastněné instituce (soud, OSPOD, advokáti, soudní znalci, mediátoři, psychologové, odborné poradny, atd.).

Cílem Cochemské praxe je přenesení zájmu znesvářených rodičů od rozvodových sporů mezi nimi zpět na dítě, které se ocitá tzv. uprostřed boje a vznik dohody v rámci porozvodové péče, kterou budou oba akceptovat a dodržovat, namísto aby o úpravě poměrů k dítěti rozhodovali soudy, soudní znalci a další cizí osoby.

Cochemská praxe stojí na 4 základních principech, jimiž jsou rychlost a koordinovanost řízení při zachování rodičovské odpovědnosti u obou rodičů, kdy rodiče jsou vedeni formou rovnocenné spolupráce všech zúčastněných profesí jejímž účelem je dosažení dohody ve prospěch dítěte.¹²⁹

Tato spolupráce by se měla aplikovat preventivně, případně co nejdříve v začátku rodičovského konfliktu a měla by zabránit vleklým dlouholetým sporům o děti.

K způsobu vedení řízení ve věcech péče o nezletilé děti dle Cochemské praxe se dle spolku Cochem.cz, jež se věnuje i školení zapojených profesí včetně soudů a OSPOD, hlásí například Okresní soud Brno venkov, nebo Okresní soud ve Vsetíně. Celkové zapojení a aplikace Cochemské praxe institucemi je rozdílné okres od okresu a je spíše otázkou ochoty zaměstnanců jednotlivých institucí zapojit se do změny.

4.7 Dopady pandemie Covid-19 na střídavou péči

Vzhledem k tématu mé práce, délce trvání pandemie viru Covid-19 a jejím dopadům na životy téměř všech lidí na světě jsem považovala za nutné zmínit tuto situaci i v mé práci. Tato doba, kdy většina obyvatel nemůže žít svým běžným životem dopadá na jejich psychiku různě. Některé rodiny taková situace stmelí, některé rodiny se bohužel rozpadnou a velkou zkouškou prochází i rodiče a děti ve

¹²⁹ Cochemská praxe. <https://www.cochem.cz/wordpress/o-cochemske-praxi/>.

střídavé péči. Situace ohledně restrikcí a omezení dává bohužel některým rodičům prostor k vyostření konfliktů mezi nimi. S ohledem na rozsah krizových opatření není nikdo, koho by se omezení v souvislosti s pandemií Covidu-19 nedotklo.

Z počátku omezovala rodiny nařízená karanténa, nebo izolace, později se pak vzhledem o narůstajícím počtům nakažených lidí přidala krizová opatření vlády a hygieny. Mnoho rodičů si pak kladlo otázky, jak tato „opatření“ ovlivňují uspořádání týkající se jejich nezletilých dětí a zda si mohou děti dále bez omezení předávat.

Vláda vyhlásila od 16. 3. 2020 do 24. 3. 2020, že zakazuje volný pohyb osob na území České republiky a nařídila omezit kontakty s jinými osobami. Z tohoto samozřejmě existovali výjimky, z nichž nejdůležitější pro střídavou péči byly nezbytné cesty za rodinou, nebo osobami blízkými a cesty nezbytně nutné k zajištění péče o děti. Z výše uvedeného je tak zřejmé, že k předávání dětí mohlo docházet dál a na střídavou péči tak nemělo dopad. Internetové poradny však začaly překypovat dotazy rodičů o tom, co dělat v případě, že jeden rodič nařízení nedodrží, vystavuje sebe nebo dítě nákaze, pracuje v rizikovém prostředí nebo pak dítě spolu s jedním rodičem sdílí společnou domácnost i prarodiči atd.

Z logiky věci je vhodné, nevystavovat dítě nebo ostatní nákaze, proto pokud je rodič v karanténě, nemělo by mu být dítě předáno, stejně pokud by dítě mělo být vráceno rodiči do karantény. Naopak pokud byla karanténa nařízena dítěti, nemělo by být předáno rodiči mimo karanténu. Pokud byla rodiči nařízena karanténa, ale dítě ohroženo nebylo, mělo by dojít k jeho předání druhému rodiči. Vždy by ale rodič měl takovou situaci konzultovat s lékařem případně hygienickou stanicí. V případě uzavření okresu hygienou, byla situace jasnější. Obyvatelé se nemohli pohybovat mimo uzavřený okres, tedy ani dítě nemohlo k rodiči mimo okres, nebo do uzavřeného okresu.¹³⁰

V době odevzdání mé práce stále trvá omezení volného pohybu osob na území České republiky a nelze s jistotou říci, jak se bude situace nadále vyvíjet. Omezení nemá vliv na předávání dětí a rodiči jsou stále povinni dodržovat soudní rozhodnutí ohledně nezletilých dětí. Pro cestování mezi okresy je nutné mít s sebou vyplněné čestné prohlášení dokládající účel cesty. V případě předávání dítěte

¹³⁰ Tomešová, J. Koronavirus a předávání dítěte mezi rodiči. 23. 3. 2020. Právní prostor. Dostupné online na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/koronavirus-a-predavani-ditete-mezi-rodici>. Citováno dne 11. 3. 2021.

v rámci střídavé péče je tedy vzhledem k poskytnuté výjimce nutné do něj uvést „zajištění péče o dítě včetně doprovodu“.

Vláda také publikovala pro rodiče soubor pravidel a doporučení, jak zajistí styk dětí v rámci nouzového stavu nebo trvajících opatření. Předně udává, že dítě má stále právo na styk obou rodičů a z právního hlediska neexistuje důvod, proč by rodiče neměli soudní rozhodnutí ohledně dětí dodržovat. Pro styk s rodiči mimo okresy doporučuje mít mimo čestného prohlášení s sebou rozhodnutí příslušného orgánu nebo schválenou dohodu, které dokazují styk rodiče s dítětem. Současně ale doporučuje „uvážít veškerá rizika a pokusit se vytvořit pravidla, která zmenšují možnost přenosu nákazy“. Veškeré úpravy styku by měly probíhat na základě dohody obou rodičů. V případě, kdy se rodiče nebo děti ocitnou v izolaci nebo karanténě je třeba zvážit úpravu střídavé péče. Při veškerých úpravách je třeba brát v potaz nejlepší zájem dítěte a právo dítěte na rodiče a styk s nimi.¹³¹

Vzhledem k uspokojení potřeb rodiče a dítěte je vhodné v této době realizovat styk a udržovat kontakt alespoň skrze telefony, email, hlavně videohovory skrze dostupné služby. Dítě se potřebuje vídat s oběma rodiči i v případě existujících rizik. Na psychiku dítěte obzvláště malého, které nechápe, že se děje něco mimořádného, má omezení kontaktů obrovský dopad. Obzvláště v době, kdy jsou uzavřené školy, školky i volnočasové aktivity, zakázány kontakty mimo domácnost je důležité snažit se zachovat život dítěte co nejnórmálnější a nepředávat mu stres, který ve společnosti panuje.

V souvislosti s pandemií vyzvala Unie rodinných advokátů a Spolek rodinně právních a opatrovnických soudců rodiče, „*aby po dobu trvání nouzového stavu ve věcech péče o nezletilé děti potlačili vzájemné spory a všechny síly věnovali pokusu o dohodu, respektovali a dodržovali opatrovnické dohody a soudní rozhodnutí a ustoupili od silových řešení pomocí trestních oznámení nebo návrhů na zahájení nových soudních sporů a stížností na orgán sociálně-právní ochrany dětí.*“¹³² Apelují na rodiče, aby v zájmu zachování rodinných vztahů umožnili dětem častější kontakt s druhým rodičem a příbuznými za pomoci komunikačních technologií a pravidelně je informovali o životě dítěte. V neposlední řadě žádá rodiče, aby si z ekonomického hlediska pomáhali a vycházeli vstříc, neboť situace je pro mnohé v tomto ohledu složitá. Nakonec upozorňuje, že opatrovnický soud může

¹³¹ Pravidla a doporučení. Aktualizováno 5. 3. 2021. Dostupné online na <https://covid.gov.cz/situace/rodice/rozvedene-rodiny>. Citováno dne 15. 3. 2021.

¹³² NAVRÁTIL, O. Společné prohlášení URA ASROS. 6. 4. 2020. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/aktuality/spolecneprohlaseniuraasros>. Citováno dne 12. 1. 2021.

v budoucnu přihlédnout k chování rodičů během nouzového stavu a zohlednit snahu rodičů využít nouzový stav k zásahům do práv druhého rodiče.¹³³

Unie rodinných advokátů publikovala na svých internetových stránkách stanovisko, kterým sděluje rodičům, že vládní omezení z důvodu pandemie nic nemění na výkonu soudních rozhodnutí i dohod mezi rodiči ohledně svěřeni dítěte do péče, ať už společné, výlučné nebo střídavé.¹³⁴ V době od 14. 3. 2020 do 14. 5. 2020 otevřela tzv. Koroporadnu I, která byla složená z odborníků různých odvětví a zdarma zodpovídala dotazy ohledně pandemie Covid-19 a problémy s ní spojenými. Podle jejího vyjádření se 55% dotazů týkala problematiky dodržování péče o děti během nouzového stavu.¹³⁵ Prezidentka Unie rodinných advokátů Daniela Kovářová v souvislosti se vznikem Koroporadny uvedla: „*Na Koroporadnu se obracely dvě skupiny tazatelů: do nekonfliktní skupiny patřili vyplašení lidé, kteří potřebovali uklidnit, dostat odpovědi a přijmout podmínky nouzového stavu jako dočasnou realitu.*“ Dále dodala: „*Jednoznačně zcela nejčastějším byl dotaz: Má druhý rodič právo na dítě i v nouzovém stavu?*“¹³⁶

Rodiče sice mají i za nouzového stavu právo obracet se na soud, a to včetně pokud se domáhají vydání předběžného opatření. Vzhledem k pandemii ale i soudy fungovali v omezeném režimu, proto povaha předběžného opatření ztrácela svůj smysl. Daniela Kovářová dodala k fungování Koroporadny: „*Část rodičů bohužel využila stav nouze pro pokračování sporu. Uplynulé týdny prověřily pevnost rodinných pout a mohu konstatovat, že většinu rodin nouzový stav stmelil. Funkční rodina poskytuje záchranný kruh, nefunkční jako zátěž stahuje ke dnu.*“¹³⁷ Bohužel tak situace zůstává v mnoha ohledech stejná jako před pandemií. Rodiče, kteří jsou schopni spolu komunikovat a domluvit se, nemají během omezení v době pandemie upravit styk s dítětem tak, aby se vzájemně neohrožovali, zachovali kontakt s dítětem a dohodli se na společném fungování během panujících omezení. Naneštěstí rodiče, kteří komunikace schopni nejsou, využili této situace k vyřizování účtů a omezování svého dítěte v kontaktu s druhým rodičem.

¹³³ NAVRÁTIL, O. Společné prohlášení URA ASROS. 6. 4. 2020. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/aktuality/spolecneprohlaseniuraasros>. Citováno dne 12. 1. 2021.

¹³⁴ Koroporadna. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/koroporadna>. Citováno dne 17. 3. 2021.

¹³⁵ Koroporadna končí. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/aktuality/koroporadnakonci>. Citováno dne 6. 7. 2020.

¹³⁶ Advokátní deník. 14. 5. 2020. Dostupné online na <https://advokatnidenik.cz/2020/05/14/koroporadna-konci-zodpovedela-pres-6-tisic-dotazu-na-rodinna-temata/>. Citováno dne 12. 6. 2020.

¹³⁷ Tamtéž.

5 Komparace s výlučnou péčí a společnou péčí

Ač institut střídavé péče není v našem právním řádu dnes žádnou novinkou, prakticky k ní soudy přistupovaly z počátku jen výjimečně a byla ukládána většinou v případech, kdy se na ni oba rodiče dohodli. V posledních letech však došlo k významnému posunu, pravděpodobně i vlivem aktivit otců, kteří chtěli zažitou praxi ukládání dětí do výlučné péče matek změnit. Dle mého názoru je to i zásluhou posunu společnosti, kdy péče o dítě již není vnímána jako doména matek. Typický obraz rodiny, ve které byl otec živitel a matka nastupovala do práce až po skončení rodičovské dovolené, pečovala o rodinu a její výdělek byl tak zpravidla tím menším příjmem do rodinného rozpočtu, je již minulostí. Z hlediska rodiny tak došlo k jakémusi zrovnoprávnění mužů-otců s rolemi matek. Není proto dle mého překvapením že se i Ústavní soud začal vyslovovat, i v souvislosti s obsahem mezinárodně-právních závazků týkající se dané problematiky, pro častější svěřování dětí do střídavé péče obou rodičů. V dnešní době jsme v situaci, kdy je to střídavá péče rodičů, jako model uspořádání rodinných vztahů, který je zpravidla obecnými soudy ukládán a v každém daném případě se zkoumají faktory, které by ji vylučovaly. Došlo k výraznému posunu od toho, co je pohodlné pro rodiče, k zájmu a výhodám pro dítě. Soudy tak budou muset ještě více usměrňovat rodiče a apelovat na jejich schopnosti vzájemně komunikovat v rámci co největšího blaha dítěte.

Dle statistik Ministerstva spravedlnosti za rok 2019 se od roku 2012 změnil podíl případů při svěřování dítěte do péče: „*V řeči konkrétních čísel podíl případů, kdy soud svěřil dítě do péče matce, klesl z 86,6 % v roce 2012 na 78,8 % v roce 2018. Podíl případů, kdy bylo dítě do péče svěřeno oběma rodičům, se výrazně zvýšil z 5,2 % v roce 2012 na 12,8 % v roce 2018. V roce 2019 nárůst akceleroval, a zatímco podíl dětí svěřených do péče otce zůstal stejný, podíl dětí svěřených do péče matky klesl na úkor případů, kdy bylo dítě svěřeno oběma rodičům. V roce 2019 bylo svěřeno do péče oběma rodičům 15,5 % dětí.*“¹³⁸ K vývoji od roku 2014 uvádí: „*U svěření dítěte do péče obou rodičů se rozlišuje, jestli se jednalo o péči střídavou nebo o péči společnou. Data ukazují, že svěření do střídavé péče je častější a že frekvence využití roste jak u střídavé péče, tak i u péče společné.*“¹³⁹ K tomu dále viz Příloha č. 3.

¹³⁸ Výroční statistická zpráva českého soudnictví za rok 2019. Dostupné online na https://www.justice.cz/documents/12681/719244/Ceske_soudnictvi_2019_vyrocní_stat_zprava.pdf/28174b8b-c421-440b-9a17-1f48cfc50efc. Citováno dne 10. 3. 2021.

¹³⁹ Tamtéž.

Při střídavé péči se na výchově o dítě podílí matka i otec stejnou měrou a dítě s každým z nich tráví přibližně stejné množství času. Není to ale pravidlem. Může být případ, kdy je nejlepší forma střídavé péče nastavena tak, že připomíná spíše výlučnou péči jednoho rodiče. Stejně ale může být nastavena výlučná péče jednoho rodiče se stykem s druhým rodičem nastaveným tak široce, že připomíná spíše péči střídavou. Je nutno zmínit, že nejlepší zájem dítěte bude naplněn a dítě bude nejvíce profitovat z nastaveného uspořádání, když jsou rodiče schopni spolu komunikovat, ve výchově kooperovat a nezatěžují vzájemné vztahy jejich konflikty. Pro milující rodiče je jistě těžké být od svého dítěte odloučen, ale i v tom se dají najít výhody, zejména v množství času, který má rodič pro sebe, pro práci, případně budování nového vztahu.

Střídavá péče je často doporučována u dětí, které dokážou fungovat určitý časový interval bez matky a určitý časový interval bez otce. Pro nejlepší fungování střídavé péče je důležitá komunikace rodičů, blízkost obou bydlišť a nevystavování dítěte stresovým situacím spojeným se střídáním domácností. Střídavá péče nemůže dobře fungovat v případě, kdy jsou rodiče zatíženi svým egem a bojem mezi sebou.

Při výlučné péči jednoho rodiče, případně časově velmi nevyváženou střídavou péčí, velmi často vztah s tím „méně pečujícím“ rodičem sklouzává k vyplňování času zábavnými aktivitami jako je zoologická zahrada a kino a dítě ztrácí možnost každodenního života a výzev s ním spojených s tímto rodičem. Což se na jejich vztahu samozřejmě podepisuje, stejně tak se to dle mého názoru podepisuje na vztahu dítěte s pečujícím rodičem. Neboť ne vždy jsou starosti každodenního života příjemné a pro dítě se pak tento rodič stává tím přísnějším, vyžadující plnění povinností a s tím spojeného nepohodlí.

Není pravdou, že soud při svěření dítěte do střídavé péče obou rodičů nerozhoduje o výživném na dítě. Výživné závisí na majetkových poměrech rodičů a může tak být stanoveno třeba oběma rodičům vzájemně.

Při výlučné péči o dítě a stanovením styku s nepečujícím rodičem byl typický model víkendového střídání jednou za čtrnáct dní o víkendu. Prakticky tak nepečující rodič dítě převzal v pátek po škole a odevzdal v neděli večer. Tento model si rodiče dle požadavků a dohody mohli samozřejmě modifikovat, a to tak, že buď model redukovali, nebo jej prodloužili. Pro vyvážení býval doplňován o styk během pracovního týdne. To bylo možné v případě blízkosti bydlišť obou rodičů a dostatku času rodičů. Tím nechci zároveň říci, že by tento model již nebyl ukládán.

V případě střídavé péče je nejčastěji ukládaným, a dle mého nejvhodnějším, model týdenního střídání. Frekvence střídání může být odlišná. Z mého pohledu je nejvhodnější střídání po týdnu, neboť pak dítěti nechybí dlouho ani jeden ani druhý rodič. Ne pro všechny může být vhodným, neboť pro někoho mohou být tyto přesuny příliš časté a případně by se mohly těžko kloubit s prací rodičů, nebo školní docházkou dítěte. Je možné nastavit model při kterém bude týden rozdělen a dítě bude střídat rodiče například ve středu a následující týden nebo měsíc dojde k výměně. V praxi je rozvržení modelů vždy na dohodě rodičů, v případě sporu na posouzení vhodnosti modelu pro konkrétní dítě. Úkolem soudu, je najít model, který bude dítěti vyhovovat nejvíce a zároveň rodiče zatěžovat nejméně. Vždy ale zájem dítěte musí převážet.

Rozdílem mezi formou uspořádání střídavé péče a společné péče je nutnost dohody. Na společné péči se musí dle zákona rodiče domluvit a musí s ní souhlasit, se střídavou péčí, jak jsem uváděla výše, souhlasit dle judikatury nemusejí a může jim být soudem nařízena i proti jejich vůli, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte. Schválením společné výchovy se poměry dítěte nemění a dítě si zachovává stejný kontakt s oběma rodiči. Je to institut, který klade na rodiče obrovské nároky, ale vzhledem k tomu, že s ní musí oba souhlasit, je zřejmé, že o ni mají také oba rodiče zájem, jsou na společném uspořádání již domluveni a vyhovuje jim nejlépe, proto není zřejmé, že by měla způsobovat konflikty mezi nimi. Bohužel forma společné péče je využívána nejméně.

6 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo seznámení se se zpracovávanou problematikou a zjistit, jak se změnila četnost ukládání střídavé péče a na jakém základě soudy při jejím ukládání rozhodují.

Zpracováním tématu a relevantních zdrojů jsem zjistila, že se poměrně výrazně zvýšila četnost rozhodování opatrovnických soudů ve prospěch střídavé péče, hlavně z důvodu množství judikatury Ústavního soudu, v jehož názoru došlo také k velkému posunu, oproti předešlým letům. Zjistila jsem, že se již delší dobu Ústavní soud vyslovuje pro primární ukládání střídavé péče s důkladným prozkoumáním konkrétního případu a zjištění nejlepšího zájmu a názoru dítěte. Ústavní soud vymezil čtyři kritéria, které má obecný soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče zkoumat. V této souvislosti mám obavy z toho, aby taková rozhodnutí nevedla k tomu, že obecné soudy budou strojově zkoumat daná kritéria a méně posuzovat konkrétní okolnosti v jednotlivých případech a osobnost konkrétního dítěte, nebo dětí. Jaký dopad bude mít tento postup Ústavního soudu ukáže až delší čas a bude zajímavé sledovat, jak se budou soudy s touto problematikou vypořádávat.

Můj původní názor na institut střídavé péče byl, jak zmiňuji v úvodu práce, spíše negativní. V průběhu psaní, kdy jsem se podrobněji seznámila s mezinárodně-právní úpravou ochrany práv dítěte, se můj pohled na tento institut měnil. Nikdy jsem nepopírala důležitost otce v životě dítěte, neboť i mně v určitých chvílích života chyběl, ale představa, že bych se já osobně musela na týden či více vzdát svého dítěte, ovlivňovala můj názor. Nyní se dokážu lépe vžít do pocitů dítěte, které částečně přichází o jednoho rodiče a druhý se stává spíše víkendovým.

Dítě má právo na oba rodiče, právo na to, aby se o něj starali a vychovávali jej oba rodiče a střídavá péče toto právo, kromě společné péče splňuje nejlépe. Vždy je nutné rozhodovat na podkladě nejlepšího zájmu dítěte v daném případě a dle konkrétního dítěte. Střídavá péče nikdy nebude institut vhodný pro všechny děti a pro všechny rodiny.

7 Přílohy

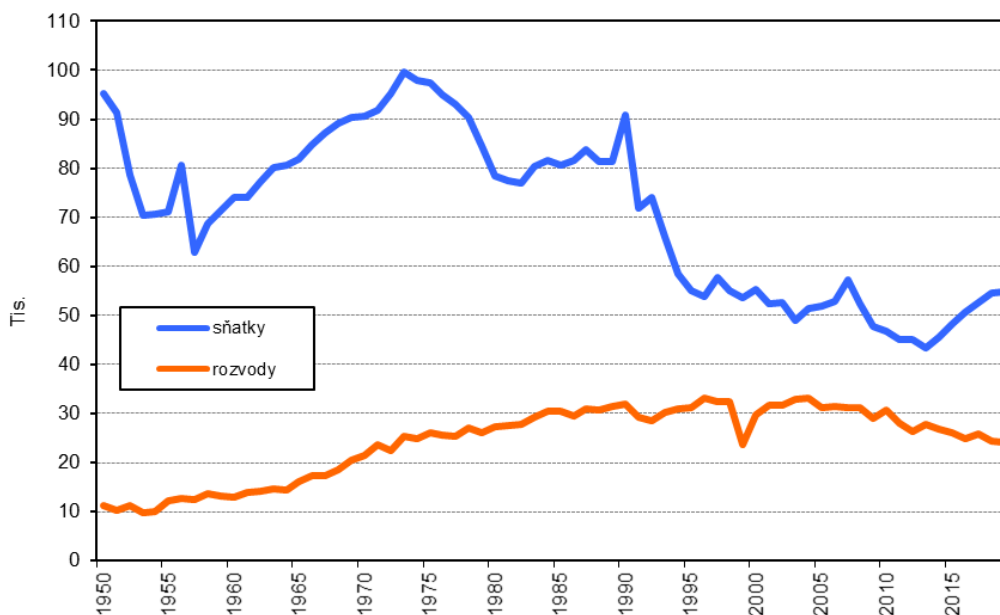
Demografická ročenka České republiky, Počet a pohyb obyvatel
Demographic Yearbook of the Czech Republic, Population, vital and migration statistics

2019 A.01 Počet a pohyb obyvatel - absolutní údaje Population, vital and migration statistics: numbers

VSO, region soudržnosti, kraj, okres, město <i>Size of municipality, cohesion region, region, district, town</i>	Střední stav obyvatel <i>Mid-year population</i>	Sňatky <i>Marriages</i>	Rozvody <i>Divorces</i>	Narození <i>Births</i>			Živě narození <i>Live births</i>		Potraty <i>Abortions</i>	
				celkem <i>Total</i>	živé <i>Live births</i>	mrtev <i>Stillbirths</i>	v man- želství <i>Legitimate births</i>	do 2500 g <i>Under 2,500 g</i>	celkem <i>Total</i>	UPT <i>Induced abortions</i>
Česká republika	10669324	54870	24141	112633	112231	402	58138	7532	31797	17757
Venkov / Rural (- 2999)	3489808	18150	7968	36844	36713	131	19662	2301	8843	4736
Město / Urban (3000 +)	7179516	36720	16173	75789	75518	271	38476	5231	22954	13021
- 499	829867	4594	1873	8917	8878	39	4708	586	1874	986
500 - 999	965946	5008	2237	10067	10039	28	5386	593	2380	1266
1000 - 1999	1080734	5434	2411	11406	11373	33	6182	707	2811	1509
2000 - 2999	613261	3114	1447	6454	6423	31	3386	415	1778	975
3000 - 4999	681237	3484	1565	7006	6981	25	3576	494	1954	1108
5000 - 9999	1006723	4963	2280	10308	10270	38	5043	726	3196	1832
10000 - 19999	967321	4798	2239	9643	9601	42	4469	684	3268	1889
20000 - 49999	1292448	6625	2950	13052	13005	47	5961	946	4737	2765
50000 - 99999	868325	4492	1978	8922	8885	37	4159	648	2857	1558
100000 +	2363462	12358	5161	26858	26776	82	15268	1733	6942	3869

Příloha č. 1¹⁴⁰

Sňatky a rozvody v letech 1950-2019

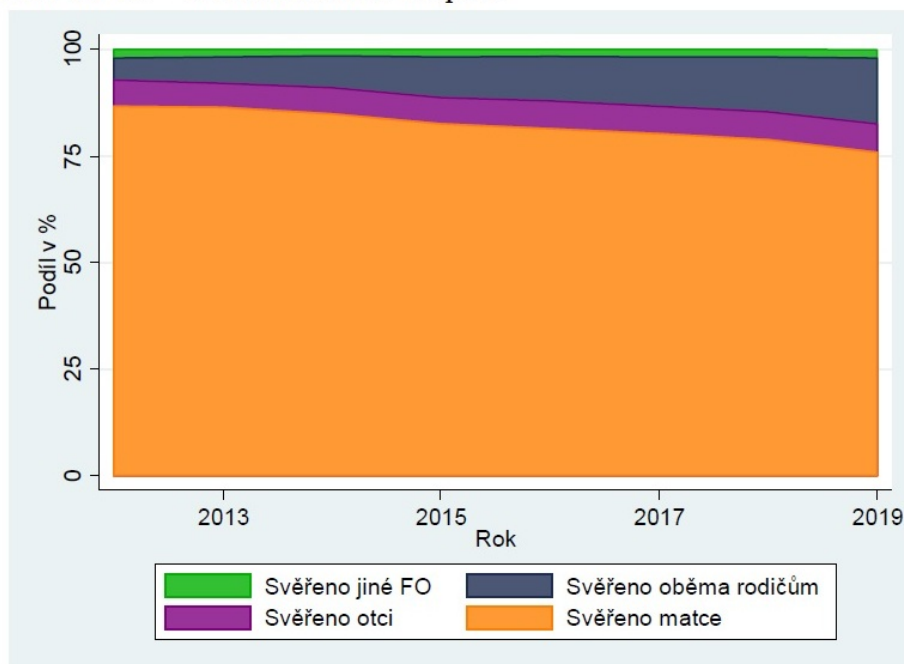

Příloha č. 2¹⁴¹

¹⁴⁰ Demografická ročenka České republiky za rok 2019. Dostupné online na <https://www.czso.cz/documents/10180/121768536/13006720ra01.pdf/05adfef0-3e4c-4b35-beac-17c48a1c5840?version=1.3>. Citováno dne 10. 10. 2020.

¹⁴¹ Sňatky a rozvody v letech 1950 – 2019, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-v-letech-1950-2019>. Citováno dne 10. 10. 2020.

Graf 44: OS – svěřování dítěte do péče

Příloha č. 3¹⁴²

¹⁴² Výroční statistická zpráva českého soudnictví za rok 2019. Dostupné online na https://www.justice.cz/documents/12681/719244/Ceske_soudnictvi_2019_vyrocní_stat_zprava.pdf/28174b8b-c421-440b-9a17-1f48cfc50efc. Citováno dne 10. 3. 2021.

8 Resumé

This thesis analyzes actual issues of joint custody as one of the possible ways of adjusting the legal situation between parents who broke up and not sharing the same household and their under-age children. The aim of this thesis is to find out how court decisions work in practice. This thesis also includes theoretical delimitation and subsumption of joint custody into the context of family law in czech legal system. The major merit of joint custody includes well- balanced access to both parents and that the child does not lose access to any of the parents.

My intention was to work more closely on the topic and focus on the institute of alternating care itself and related issues. First chapter of the thesis it deals with main terms as a family, a child, a joint custody and family law, information about child.

The second chapter focuses on the evolution of family law as a predecessor to current legal framework. I have decided to include the historical development of legislation from Roman law. I tried to process every period for which family law was regulated in our territory and the overall development and view of family law in the Czech lands. Principle of “sole custody” and “joint custody” has not been effective in the Czech legal system for a long time. The joint custody has been introduced into a our legal system since 1998. Only lately we have been witnessing its more frequent application in the common court practice.

The third chapter is dedicated to the analysis of current legal framework, which is composed of constitutional provisions, international treaties and judgments of Czech Constitutional Court. This chapter is dealing with the legislation of joint custody. In this chapter, I decided to include a mention of mediation and Cochem practice. Also I mention the Covid-19 and its effects on family life in Czech republic.

And the fourth chapter as a final chapter I decided to compare the various ways of entrusting a child to the care of parents.

9 Seznam použitých zdrojů

9.1 Literatura

9.1.1 Časopisecká díla

- ČERNÁ, P. Rozvod, otcové a děti. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.
- Hrušáková, M. Dítě, rodina, stát. Úvahy nad právním postavením dítěte. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Ochrana slabší strany v rodinném právu. Právník. 2011, č. 4.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy. 2013, č. 23-24.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. Právní rozhledy. 2016, č. 1.
- SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. Právní rozhledy. 2015, č. 1.
- WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. Právní rozhledy. 2016, č. 19.

9.1.2 Odborné publikace

- HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. Právnícký slovník. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.
- PEŠKA, Prof. Dr. Zdeněk. Dokumenty k ústavním dějinám Československým 1938-1946. Vydáno nákladem spolku čsl. právníků v Praze, 1947.
- SOUKUP, Ladislav. Příspěvky k vývoji právního v Československu 1945-1990. Dotisk 1. V Praze: Univerzita Karlova, 2003.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018.
- VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva do roku 1938. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993.
- VESELÁ, Renata a kolektiv. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy. Praha 2005, II. vydání.
- WARSHAK, A., R. Revoluce v porozvodové péči o děti. 1. vyd. Praha: Portál, 1996.

9.1.3 Komentáře k právní úpravě

- DRÁPAL, L., Bureš, J. a kol. [Občanský soudní řád](#). Komentář. 1. díl. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin, CAMRDA, Jakub, HEJČ, David, HLOUCH, Lukáš, MATOUŠ, Michal, MORAVEC, Ondřej, NECHVÁTA LOVÁ, Lucie, NOVÁK, Jiří, PEKAŘOVÁ, Lenka, RIGEL, Filip, TOMOSZEK, Maxim, TOMOSZKOVÁ, Veronika, VOMÁČKA, Vojtěch, VÝBORNÝ, Štěpán. Listina základních práv a svobod. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2021.
- HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině, registrovaném partnerství, Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PSUTKA, Jindřich, SIEGLOVÁ, Zuzana, SEDLÁK, Petr, WESTPHALOVÁ, Lenka, KAPITÁN, Zdeněk, KOŽIAK, Jaromír, ŠMÍD, Ondřej, HRUŠÁKOVÁ ML., Milana. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020.
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav, BÍLÝ, Martin, PIRK, Tomáš, SMOLÍK, Petr, TRNĚNÁ, Klára. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 1011.

9.2 Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.
- Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
- Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

- Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci).
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

9.3 Elektronické prameny

- Advokátní deník. 14. 5. 2020. Dostupné online na <https://advokatnidenik.cz/2020/05/14/koroporadna-konci-zodpovedela-pres-6-tisic-dotazu-na-rodinna-temata/>. Citováno dne 12. 6. 2020.
- Cochemská praxe <https://www.cochem.cz/wordpress/o-cochemske-praxi/>
- Demografická ročenka České republiky, Počet a pohyb obyvatel, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2019>. Citováno dne 10. 10. 2020.
- Demografická ročenka České republiky za rok 2019. Dostupné online na <https://www.czso.cz/documents/10180/121768536/13006720ra01.pdf/05adfef0-3e4c-4b35-beac-17c48a1c5840?version=1.3>. Citováno dne 10. 10. 2020.
- Dieter, Martiny. Práva dítěte v rodinném právu – evropské tendence. Právník 9/2017. Ročník 156. s. 737-750. Dostupné online na <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/>. citováno dne 30. 1. 2021.
- Koroporadna. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/koroporadna>. Citováno dne 17. 3. 2021.
- Koroporadna končí. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/aktuality/koroporadnakonci>. Citováno dne 6. 7. 2020.
- Kosmova kronika česká (vyd. Z. Fiala, M. Bláhová, přel. K. Hrdina, M. Bláhová), Praha 1975, 2. vyd., s. 80-82. Dostupné online https://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm.
- Nejlepsi_zajem_ditete_vyklad.doc, z 26. 5. 2010, dostupné na msmt.cz.

- NAVRÁTIL, O. Společné prohlášení URA ASROS. 6. 4. 2020. Dostupné online na <http://www.uracr.cz/aktuality/spolecneprohlaseniuraasros>. Citováno dne 12. 1. 2021.
- Nový občanský zákoník. Rodinné právo. Konkrétní změny. Styk dítěte s osobou blízkou. Dostupné online na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/styk-ditete-s-osobou-blizkou>. Citováno dne 12. 2. 2021.
- Pravidla a doporučení. Aktualizováno 5. 3. 2021. Dostupné online na <https://covid.gov.cz/situace/rodice/rozvedene-rodiny>. Citováno dne 15. 3. 2021.
- Ročenka Ústavního soudu 2019, vydal Ústavní soud. 2020. Dostupné online na https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Rocenka_y/Ustavni_soud_Rocenka_2019_CZ.PDF. Citováno dne 10. 2. 2021.
- Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod, dostupné na: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>.
- Sňatky a rozvody v letech 1950 – 2019, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-v-letech-1950-2019>. Citováno dne 10. 10. 2020.
- Střídavá péče novým standardem v péči o nezletilé? [online]. [cit. 8. 3.2021].Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/stridava-pece-novym-standardem-v-peci-o-nezletile#link-note-1>.
- Tomešová, J., Syndrom zavrženého rodiče, Právní prostor, 2019. dostupné na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/syndrom-zavrzeneho-rodice>.
- Tomešová, J. Koronavirus a předávání dítěte mezi rodiči. 23. 3. 2020. Právní prostor. Dostupné online na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/koronavirus-a-predavani-ditete-mezi-rodici>. Citováno dne 11. 3. 2021.
- Věcný záměr občanského zákoníku..[online].[cit. 8. 3.2021]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces>.
- Výroční statistická zpráva českého soudnictví za rok 2019. Dostupné online na https://www.justice.cz/documents/12681/719244/Ceske_soudnictvi_2019

Citováno dne 10. 3. 2021.

9.4 Soudní judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 5 Cz 6/67 ze dne 27. 4. 1967.[online].[cit. 8. 3.2021]. Dostupné z: Beck-online.cz pod č. 97/1967 sb. rozh.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 2289/2002.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/2000 ze dne 10. 1. 2001.
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 2002, sp. zn. IV ÚS 455/01.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04.
- Nález ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2010, sp. zn. 20 Cdo 1064/2008.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 955/2015.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. I. ÚS 2166/18.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18.
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. I. ÚS 3970/18-2.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1620/2019.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 2396/19.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2630/19-3.
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 4189/18.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 149/20.

9.5 Ostatní

- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.